

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Michaela Očková

**Mezinárodní migrace pracovních sil v současném
Japonsku**

International Migration of Labour Forces in Contemporary
Japan

Vedoucí práce: doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.

Rok předložení práce: 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26.06.2017

Abstrakt

Práce hodnotí možnosti a limity politiky japonské vlády zaměřené na aktivní podporu přílivu cizinců. Zkoumá vývoj imigrační a potažmo integrační politiky Japonska od konce 2. světové války do dubna roku 2017, a to v kontextu abenomiky a sociálních a demografických problémů, které ovlivňují japonský pracovní trh. Autorka v práci dospěla k závěrům, že současná politika částečně podporuje příliv pracovních sil ze zahraničí. Poměrně otevřeně podporuje migraci kvalifikovaných a částečně kvalifikovaných pracovních sil. Skrytě posléze podporuje i migraci nekvalifikovaných pracovních sil do nedostatkových sektorů, pokud pro svůj vstup využívají oficiálních programů jako je například program pro praktikanty. Zaměření současné imigrační politiky je krátkodobého charakteru a dostatečně nepřipravuje na větší příchod cizinců v budoucnu. Integrační politika probíhá spíše v rovině teoretické než praktické. Práce staví na teoretickém základu migračních politik a hlavní metodou řešení je analyticko-deskriptivní metoda.

Klíčová slova: mezinárodní migrace, pracovní síly, politika zaměstnanosti, trh práce, abenomika

Abstract

The bachelor thesis weighs possibilities and limits of the Japanese immigration policy. The thesis is analysing the development of immigration and integration policy of Japan from the end of the World War II to April 2017, more specifically in the context of Abenomics and social and demographic issues that influence the Japanese labour market. The author key finding is that the current policy partially supports the inflow of foreign workers. It supports the immigration of qualified and semi-qualified foreign workers quite openly. It also covertly supports the migration of unqualified foreign workers to the industries suffering from labour shortage, if official programs such as Trainee Program are being used to enter the country. It is a short-term policy and it does not efficiently set the establishment for larger inflow of foreigners in the future. The integration policy is more theoretical rather than practical. The thesis is built on the theoretical basis of migration policies and both descriptive and analytical approach.

Key words: international migration, labour forces, employment policy, labour market, Abenomics

Obsah

Abstrakt.....	7
Obsah	8
Úvod.....	5
1. Vymezení základních pojmů	9
1.1. Migrace	9
1.2. Ekonomický migrant.....	10
1.3. Imigrační a integrační politika	10
2. Migrační politika a pracovní trh v Japonsku od 2. světové války do konce 90. let	12
2.1. Poválečná situace	12
2.2. Otevírání pracovního trhu zahraničí.....	14
2.3. Velká změna let devadesátých	17
2.4. Vstup do nového milénia	20
2.5. Integrační politika	22
3. Politický rozměr otázky pracovní migrace.....	27
3.1. Problémy japonského trhu práce.....	27
3.2. Postoj abenomiky k výzvám pracovního trhu.....	30
3.3. Alternativy: velký a malý scénář imigrace.....	36
Závěr	42
Použitá literatura	45
Zákony	45
Monografie.....	45
Odborné studie a periodika	45
Články v elektronických médiích	47
Další zdroje	48

Úvod

Japonsko nikdy nebylo považováno za zemi nakloněnou imigraci. Po dlouhém období izolace se začalo sice rychle otevírat západním vlivům, avšak nikdy necítilo silnou potřebu otevřít se lidskému kapitálu ze zahraničí. Důvodů pro to bylo více, zejména však se nikdy nepotýkalo s dlouhodobým akutním nedostatkem lidského kapitálu z vlastních řad.

V současnosti čelí japonská společnost dvěma základním problémům: stárnoucí populaci a nízké fertilitě. Odhaduje se, že podíl populace starší 64 let stoupne z 24 % v roce 2017 na 39,9 % v roce 2060.¹ Oproti tomu fertilita měla v Japonsku již od 70. let dlouhodobě klesající tendenci. Stoupat začala až v roce 2005, a současná úroveň se pohybuje na úrovni 1,41 porozeného dítěte na ženu.² Nepředpokládá se, že by v blízké budoucnosti výrazněji stoupla. Tyto dva jevy v populaci s dlouhodobě velmi nízkou nezaměstnaností způsobují pokles japonské populace, a s tím i práceschopného obyvatelstva.

Japonsko stojí v současné době na prahu důležitého rozhodnutí, jak tuto situaci řešit. Jedním ze způsobu, které se nabízí, je i rozšíření zaměstnanců o cizinecké pracovní síly. V zemi, kde hrají sociální a kulturní homogenita tak důležitou roli, je však složité prosadit výrazné změny v imigrační politice, a japonská vláda se problémem nedostatku snaží řešit využitím volného lidského kapitálu v zemi. Na druhé straně si však uvědomuje, že dveře cizincům do určité míry bude muset otevřít, a proto začíná zavádět opatření na podporu přílivu pracovníků ze zahraničí.

Tato práce zkoumá možnosti a limity současné japonské migrační politiky v souvislosti s řešením problémů trhu práce v Japonsku. Cílem je na základě zkoumání směřování minulé a současné politiky potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že současná politika dostatečně nepodporuje příliv pracovních sil ze zahraničí a ani si nepřipravuje půdu pro větší příliv ekonomických migrantů v budoucnosti, neboť se orientuje spíše na krátkodobé řešení nedostatku pracovních míst cizinci.

Ve vztahu k hypotéze byly zvoleny následující pomocné otázky: Jaká opatření ve vztahu k imigrační politice zavádí abenomika? S jakým výhledovým časovým horizontem plnění jsou tato opatření zaváděna? Jak japonská vláda přistupuje k otázce následné integrace cizinců?

---

¹ YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014.

² Japan. *Geoba.se* [online], 2017 [cit. 2017-06-16].

Bakalářská práce je rozdělena na úvod, tři kapitoly a závěr. První kapitola je věnovaná teoretickému zakotvení tématu migrace. Jsou zde vymezeny základní pojmy, s nimiž se čtenář v práci setká. V poslední části kapitoly jsou definovány rozdíly mezi imigrační a integrační politikou a definovány základní cíle obou politik pro jejich lepší pochopení pro účely následujícího textu práce.

Druhá kapitola obsahuje historický přehled vývoje imigrační politiky od konce druhé světové války až po rok 2017, přičemž se zaměřuje výhradně na ekonomické migranty. Jsou zde popsány základní zákony imigrační politiky a jejich náležitě významné úpravy. Dále se tato část věnuje problematice pracovního trhu, vývoji počtu cizineckých pracovníků, a zmiňuje i hlavní diskuzi, která probíhala v souvislosti s přijímáním zahraničních pracovníků. Konec kapitoly přibližuje integrační politiku a koncept multikulturního soužití, který se začal hlouběji rozvíjet až na počátku milénia.

Třetí kapitola se zabývá současným vývojem otázky imigrační politiky. Na začátku jsou nastíněny základní problémy sociálního a demografického charakteru, s nimiž se japonský pracovní trh potýká. Poté následuje analytická část, která zkoumá vztah abenomiky k řešení problémů pracovního trhu obecně a vztah k migračním politikám konkrétně. V této části jsou definovány první limity a možnosti současné politiky. Po rozboru abenomiky následuje diskuze alternativních scénářů v oblasti imigrační politiky od bývalého vysokého státního úředníka působícího v oblasti imigrační politiky Sakanaky Hidenoriho. V návaznosti na Sakanakovy návrhy a závěry dalších akademiků jsou analyzovány další základní limity současné politiky, které úzce souvisí s integrační politikou, a které současná migrační politika aktivně neřeší.

Tato práce se věnuje imigrační politice v užším smyslu slova, a zaměřuje se výlučně na legální ekonomické migranty. V práci není řešena otázka nelegální migrace, neboť v případě nelegálních migrantů nelze spolehlivě zjistit počty, reálnou náplň jejich pobytu ani přínosy pro řešení zkoumané problematiky. Integrační politika je v práci řešena v souvislosti s provázaností na imigrační politiku. Netvoří primární zkoumanou politickou strategii.

Z metodologického hlediska je práce analýzou. Jedná se o analýzu možností a omezení současné imigrační politiky. Jako základní faktor při této analýze byla stanovena míra, jakou jednotlivá opatření přinášejí v souvislosti s řešením současných sociálních a demografických

problémů japonského pracovního trhu. Syntéza analýzy a její výstupy jsou posléze shrnuty v závěru.

Na téma sociálních a demografických problémů Japonska jako i na téma japonské imigrační politiky lze dohledat mnoho zdrojů, zejména pro období od druhé světové války až do konce roku 2008. Jedná se většinou o monografické publikace či odborné články. Pro účely analýzy období po roce 2008 bylo čerpáno spíše z článků z elektronických médií, a to zejména z *The Japan Times*, které se této problematice věnují nejčastěji. Monografie a odborné články byly doplňovány daty z oficiálních vládních zdrojů. Použitá data nejčastěji pochází ze statistik National Institute of Population and Social Security Research. V práci byl použit i primární pramen v podobě oficiálního anglického překladu japonského imigračního zákona.

V práci bylo často čerpáno zejména ze zdrojů tří autorů. Prvním je Iguči Jasuši, profesor na Ekonomické fakultě Kwansei Gakuin University, který se ve svých dílech věnuje hlavně problematice migrace nekvalifikované pracovní síly a vlivu imigrační politiky na regionální integraci v rámci Asie. Druhým je Kondo Acuši, profesor na Právnické fakultě Meijo University. Ve svých dílech zkoumá problematiku migrace z právního hlediska a přináší i zajímavé exkurzy do specializovaných témat v rámci imigrační politiky, jako je například občanství, naturalizace a další otázky. Třetím autorem je Sakanaka Hidenori, bývalý ředitel Tokijského imigračního úřadu a bývalý výkonný ředitel Institutu pro japonskou imigrační politiku. Informace z jeho díla byly využity zejména ve třetí kapitole.

Při využívání zdrojů nebyly nalezeny žádné vážnější pochybnosti ohledně pravdivosti či známky výrazné zaujatosti. K určitým nesrovnalostem docházelo pouze v případě číselných dat týkajících se počtu cizinců. Podle údajů z Ministerstva zdravotnictví, práce a sociálních věcí bylo na konci roku 2005 v Japonsku 2 011 555 cizinců, ale pracovní status z nich mělo jen 343 271 osob.³ Naproti tomu National Institute of Population and Social Security Research uvádí, že v roce 2006 se v Japonsku legálně zdržovalo 1 157 354 cizinců a 726 577 z nich byli pracovní migranti. Zbytek by tedy měl být mladší 15 let, nebo se v Japonsku zdržovat pouze z důvodu sloučení rodiny, případně být držitelem víz bez pracovního povolení. Naproti tomu dle statistik Ministerstva spravedlnosti je tento poměr zhruba 82,07 %. Jedním z důvodů pro tak velké rozdíly je podle akademičky Gabriel Vogtové to, že zainiči, nikkeidžin a další cizinci, kteří se zdržují v zemi na víza, které neupravují pracovní povinnosti, nebývají

---

³ VOGT, Gabriele. Closed Doors, Open Doors, Doors Wide Shut? Migration Politics in Japan. *Japan aktuell* [online], 2007(5): 11-12.

nahlašování jako cizinečtí pracovníci, ačkoliv v Japonsku práci reálně vykonávají.⁴ Pro účely této práce bylo vycházeno z údajů z National Institute of Population and Social Security Research, které nejdůvěryhodněji reflektují reálnou situaci na pracovním trhu s cizinci.

Japonská jména jsou uvedena v českém přepisu v pořadí příjmení – jméno. V případech, kdy je uveden název termínu v japonských znacích, je vždy doplněn fonetickým přepisem do češtiny pro snadnější čtenost textu.

---

⁴ VOGT, Gabriele. Closed Doors, Open Doors, Doors Wide Shut? Migration Politics in Japan. *Japan aktuell* [online], 2007(5): 12.

1. Vymezení základních pojmů

1.1. Migrace

Migrace je pojem, jehož význam se v dnešní době natolik rozšiřuje, že začíná být komplikované pojmut ho jednou definicí komplexně. V širším smyslu slova tak, jak ji definuje Jandourek, se jedná o „pohyb osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu“.⁵

Migrace má mnoho typologií. Tou nejzákladnější je dělení na vnitřní a vnější (neboli mezinárodní). Vnitřní migrace probíhá v rámci hranic jedné země, vnější označuje změnu pobytu za hranice původního státu migranta na delší časové období, většinou minimálně jeden rok.

Migraci zapříčiňují dva druhy faktorů. První jsou tzv. push faktory neboli faktory, které podněcují k emigraci z domovského státu, např. války, rychlý demografický růst či změna životních standardů. Druhé jsou tzv. pull faktory, tedy důvody, které podněcují k imigraci do cílových zemí. Sem patří např. politická stabilita, vysoká kvalita života, možnost plnohodnotného života, lepší pracovní podmínky či odborné uplatnění, snaha přijímajícího státu přitáhnout vysoce kvalifikovanou sílu a další.

Migrace má mnoho druhů typologií, obecně se ale dělí na stálou (trvalou) migraci, pracovní migraci, migraci uprchlíků a ilegální (nedokumentovanou) migraci. V této práci se budu zabývat pracovní migrací.

Pracovní migrace se dělí dále podle charakteru migrantů a forem výkonu práce na čtyři typy: pobídkovou (nebo také nabídkovou), poptávkovou, pobytovou a dojížděčkovou (pendlerskou).⁶ Migraci osob z původní země do hostitelské na základě nabídek zaměstnavatelů v cílovém státě nazýváme nabídkovou. Tento typ migrace je typický pro kvalifikované pracovníky s minimálně vysokoškolským vzděláním, kteří nenachází pracovní místo ve své domovské zemi, a stěhují se za příznivějšími pracovními podmínkami do zahraničí. Tito migranti jsou z velké většiny legálními migranty, kteří se v hostitelské zemi zdržují zpravidla na delší dobu s úmyslem v budoucnu se vrátit do své původní země anebo zůstat v hostitelské zemi již natrvalo.

---

⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007: 159.

⁶ BAŠTÝŘ, Ivo a kol. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005: 91-93.

V rámci této migrace se často mluví o třech specifických typech. Nejčastější je tzv. „brain drain“, kdy mluvíme o ztrátě kvalifikovaných sil v zemi původu. Dále je to „brain circulation“, kdy se migranti opakovaně pohybují mezi vysílající a hostitelskou zemí, a nakonec „brain exchange“, kdy dochází k dočasné výměně kvalifikovaných migrantů mezi oběma zeměmi.⁷

Poptávková migrace naopak vychází z vlastních popudů migranta odstěhovat se do zahraničí s cílem najít si práci. Přijímající země se snaží tuto migraci často regulovat z obav o příliv nekvalifikovaných a levných pracovních sil. O pobytové migraci mluvíme, když migrant v hostitelské zemi dlouhodobě pracuje i žije. Dojížděková migrace se týká především příhraničních regionů cílové země. Jedná se o situaci, kdy migrant pravidelně dojíždí z mateřské země do cílové za účelem zaměstnání.

1.2. Ekonomický migrant

Mluvíme-li o pracovní migraci, pak zkoumáme ekonomické migranty. Podle definice UNESCO je ekonomický migrant člověk, který vykonával nebo vykonává placenou činnost v zemi, které není občanem.⁸ Dle odborné kvalifikace a dosaženého vzdělání rozlišujeme kvalifikované a nekvalifikované migranty. Tyto pojmy je obtížné obecně definovat, neboť každá země má odlišné nároky na kvalifikaci a v každém oboru se kvalifikace určuje různými druhy kvalifikací. Pro účely této práce autorka používá škálu kvalifikací odvozenou podle požadavků při přijímání zahraničních pracovníků japonskými zákony. Podle požadavků má kvalifikovaný pracovník minimálně vysokoškolské vzdělání prvního stupně nebo zkušenosti v oboru minimálně 10 let a nekvalifikovaný pracovník dosáhl maximálně středoškolského vzdělání.

1.3. Imigrační a integrační politika

Imigrační politiky jsou v širším smyslu všechny politiky země, které se určitým způsobem zabývají přeshraniční migrací. V užším smyslu slova pak jde o politiky, jejichž cílem je určit, kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě usadit v cílové zemi.

S imigračními politikami úzce souvisí integrační politiky. Jedná se o proces začleňování přistěhovalců do prostředí hostitelské země. Cílem integračních politik je jednak začlenit legální migranty do společnosti, a také zachovat sociální a politickou soudržnost ve

---

⁷ SCHROTH, Jan a Robert, STOJANOV. Brain drain/Brain gain/Brain circulation. v BRÁZOVÁ, Věra-Karin (ed.). *Migrace a rozvoj: Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2011: 76-77.

⁸ Migrant/Migration, 2016. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* [online], 2017.

společnosti. Proto je cílem integračních politik zaměřit se na odlišné potřeby přistěhovalců od potřeb domácích obyvatel a napomoci migrantům získat chybějící sociální kompetence.⁹

Integrační politiky lze zkoumat v různém měřítku. Při zkoumání migrace rozlišujeme dvě roviny: mikrorovinu zaměřenou na jedince a makrorovinu zaměřenou na politicko-ekonomické a kulturní faktory migrace v původní i cílové zemi migranta. Drbohlav rozlišuje tři základní modely integračních politik na makroekonomické úrovni: diskriminační, asimilační a multikulturní model. Diskriminační model je založen na tom, že migrující se částečně sice stává součástí určité společenské sféry (např. trhu práce), ale nemůže se účastnit řady jiných sfér, jako např. systému sociální péče, nemůže získat občanství, účastnit se voleb apod. Asimilační model je naproti tomu postaven na možnosti poměrně rychle integrovat migranta do společnosti. Migrant dostane rychlý a poměrně jednoduchý přístup k řadě společenských sfér, včetně možnosti volit, získat občanství či účastnit se systému sociální péče, a očekává se, že včleněním do těchto sfér rychleji pozbuďte svých specifických kulturních a sociálních rysů a rychleji se tak integruje do majoritní společnosti. Třetí – multikulturní model zase podporuje, aby si migrující uchoval svoje kulturní a sociální specifika, a zároveň dostane přístup do všech společenských sfér jako majoritní populace. Tyto modely se však v této „čisté“ podobě téměř nevyskytují. Země se často přiklání k jednomu konkrétnímu modelu, ale využívají rysů modelu jiného.¹⁰ Japonsko lze zařadit do diskriminačního modelu, přičemž začlenění do řady společenských sfér je možné, avšak jen těžko dosažitelné.

Integrační politiky jsou součástí imigračních politik a bývají aplikovány přímo do základních imigračních politik země. V mnoha případech si země totiž už při výběru cizinců, kterým chtějí povolit vstup, a hlavně dlouhodobý pobyt v zemi, vybírají především zájemce, u nichž se předpokládá snadná integrace do majoritní společnosti. Odlišným prvkem těchto dvou druhů politik je to, že zatímco imigrační politiky se zaměřují především na vstup přistěhovalců do země, integrační politiky se zabývají jejich adaptací do majoritní společnosti.¹¹

---

⁹ BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005: 10-11.

¹⁰ DRBOHLAV, Dušan. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. Přepis z přednášky v Multikulturním centru Praha, 2004: 5.

¹¹ BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005: 11.

2. Migrační politika a pracovní trh v Japonsku od 2. světové války do konce 90. let

2.1. Poválečná situace

Po druhé světové válce se Japonsko dostalo pod americkou okupační správu a muselo přejímat řadu nových opatření. Okupační správa na území zaváděla nové instituce a politiky, které mnohdy ovlivňovaly vývoj i následujících několik desítek let. Takovýto dlouhotrvající dopad měla i nově aplikovaná strategie imigrační politiky.

Nově vytvořená imigrační politika se nesla ve znamení přísné kontroly a byla silně ovlivněna studenou válkou. V poválečném prostředí vznikl dne 4. října 1951 klíčový Zákon o imigrační kontrole a uznání statusu utečenců (šuncunjúkoku kanri ojobi nanmin ninteihó, 出入国管理及び難民認定法, anglická zkratka ICRRA), který položil základy imigrační politiky pro další desítky let. Jakožto kmenový zákon pokrýval imigrační problematiku komplexně – jednak stanovoval pravidla pro cizince, kteří se do země chtěli dostat legálně, ale především byl namířen proti ilegální migraci a věnoval se proto hlavně řešení otázky uprchlíků. Pro nekvalifikovanou pracovní sílu obecně stanovoval velmi přísná kritéria vstupu do země. V případě kvalifikovaných pracovníků již postupoval shovívavěji. Pro účely víz stanovil rezidenční statusy, které definovaly typ pracovní aktivity, kterou směl cizinec na území Japonska provozovat, nebo blíže určovaly povahu jeho pobytu v zemi. Rezidenční statusy byly následující: diplomat, úředník, profesor, umělec, novinář, investor/manažer, inženýr¹², pracovník v zábavním průmyslu, kvalifikovaná síla¹³, dočasný návštěvník, student vysoké školy, rodinný příslušník¹⁴, určené aktivity¹⁵, trvalý pobyt¹⁶ a dlouhodobý pobyt.¹⁷

I v důsledku přísných imigračních pravidel se počet cizinců v Japonsku pohyboval řádově v pouhých tisících. Podle oficiálních údajů bylo v roce 1959 zapojeno do pracovního procesu pouze 7533 cizinců, v roce 1964 8615 cizinců a v roce 1974 to bylo 12660 cizinců.¹⁸

---

¹² Status inženýr zahrnoval všechny aktivity spojené s pracemi v oblasti techniky, technologií, přírodních věd či strojírenství.

¹³ Status kvalifikovaná síla zahrnoval veškeré aktivity, které vyžadovaly zvláštní zručnosti nebo schopnosti, a které si speciálně vyžádala přijímající japonská instituce.

¹⁴ Výraz rodinný příslušník zahrnuje druha/manžela nebo družku/manželku a dítě rezidenta.

¹⁵ Status určené aktivity zahrnoval specifické aktivity schválené japonským Ministerstvem vnitra. Patřily sem skupiny, které nešlo definovat v rámci ostatních statusů, později například i praktikanté.

¹⁶ Status trvalého pobytu mohly obdržet pouze osoby, které měly japonskou národnost zapsanou v pase před dubnem 1952. Jednalo se zejména o Korejce, Číňany a Tchajwance, kteří se v Japonsku dlouhodobě zdržovali. Pro ostatní cizince existoval status dlouhodobý pobyt.

¹⁷ Immigration Control and Refugee Recognition Act. Cabinet Order No. 319 of October 4, 1951 [online].

¹⁸ Table 8.15 Registered Foreigners by Resident Status by Occupation or School: 1959-2010. v Population

Tento stav odrážel i samotnou situaci na pracovním trhu. Období od 1945 do 1955 se v Japonsku vyznačovalo rychlým růstem ekonomiky zejména díky obrovské expanzi průmyslových procesů. Pracovní trh v té době charakterizovaly především tři rysy. Prvním bylo, že téměř polovina osob byla zaměstnaná v prvovýrobě. Zhruba 35 % obyvatelstva bylo zaměstnaných jako samostatné výdělečné osoby, nebo pracovalo v rodinném podniku. Zbylá část pracovní síly působila ve velkých firmách (ať už vládních či soukromých podnicích) především v sekundárním a terciárním sektoru a věnovala se zejména těžbě, strojírenství, komunikacím či zahraničnímu obchodu.¹⁹

S příchodem nových technologií a zařízení se trh práce začal kvalitativně proměňovat a kladl vyšší nároky na odbornou způsobilost a schopnosti zaměstnanců. Počet zaměstnanců v sekundárním sektoru se začal zvyšovat na úkor ostatních. První nedostatek zaměstnanců se řešil rozšířením základny potenciálních zaměstnanců z řad japonského obyvatelstva. Intenzivněji se nabíralo především mezi čerstvými absolventy vysokých škol a ženami v domácnosti.

Nábor čerstvých absolventů z celého Japonska způsobil jejich přesun do měst, zejména do sekundárního sektoru, a především do velkých firem. V Japonsku stabilně představovali největší zdroj pracovní síly a každoročně tvořili kolem 60-67 % z celkového počtu nově přijatých zaměstnanců do jiných než zemědělských sektorů.²⁰

Druhý významný zdroj nových pracovníků tvořily ženy v domácnosti. Počet žen zapojených do pracovního trhu od roku 1955 každoročně narůstal a společně s populací v důchodovém věku obsazovaly především méně atraktivní a málo placená místa, zřídka pak i kancelářské pozice.²¹

Když už ani pracovní síla těchto sociálních skupin nestačila, rekrutovalo se z řad dlouhodobě nezaměstnaných a těch, co se ocitli na trhu práce bez jakýchkoliv předchozích pracovních zkušeností, speciálního školení či vzdělání.²²

Statistics of Japan 2012. *National Institute of Population and Social Security Research* [online].

¹⁹ UJIHARA, Shojiro: The Labor Market. v ŌKŌCHI, Kazuo, Bernard KARSH a Solomon Bernard LEVINE. *Workers and employers in Japan: the Japanese employment relations system*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1973: 134-135.

²⁰ KAWASAKI, Asuo. *Changes in Japan's labour market during high-rate economic growth*. Tokyo: Asian Productivity Organization, 1975: 27.

²¹ NISHIKAWA, Shunsaku a Haruo SHIMADA. Employment and Unemployment: 1970-1975. v NISHIKAWA, Shunsaku (ed). *The Labor market in Japan: selected readings*. Tokyo: University of Tokyo Press, 1980: 129.

²² UJIHARA, Shojiro: *The Labor Market*: 142.

Díky rychlému rozvoji hospodářství poptávka po lidském kapitálu neustále rostla. Nedostatek pracovních míst trochu opadl až na počátku 70. let v důsledku krizí. V tomto období také došlo ke dvěma základním změnám na pracovním trhu. Začalo se více rozvíjet odvětví služeb, počet zaměstnanců v tomto sektoru rostl a spolu s tím se zvyšovala i průměrná úroveň dosaženého vzdělání. Druhou významnou změnou bylo zvýšení průměrného věku pracující populace.²³

2.2. Otevírání pracovního trhu zahraničí

V 80. letech se začalo diskutovat o otázce, zda by se Japonsko mělo více otevřít pracovníkům z ciziny. Zatímco v 60. a 70. letech řešilo Japonsko nedostatek pracovníků „rezervním“ lidským kapitálem z vlastních řad, v 80. letech už bylo značně komplikované vyřešit nedostatek pracovní síly jinak než přílivem zahraničních pracovníků.²⁴ Ideální prostředí pro tuto diskuzi vzniklo i díky většímu zapojení Japonska do mezinárodních struktur. V roce 1979 země ratifikovala Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a v roce 1981 Úmluvu o uprchlících vydanou Organizací spojených národů.

V návaznosti na tyto kroky byl poprvé významněji revidován zákon ICRRRA. Nová verze vstoupila do platnosti v roce 1982 a z velké části se opět věnovala problematice uprchlíků. Taktéž stanovila šest nových pobytových statusů, jež opravňovali jejich nositele k legální práci v Japonsku. Hlavní princip japonské imigrační politiky však zůstal stejný jako v 50. letech: kvalifikovaní pracovníci ze zahraničí směli vstoupit do země, aniž by museli absolvovat složitější procedury, zatímco vstup nekvalifikovaných pracovníků byl přísně kontrolovaný.²⁵

V diskuzi o otevírání Japonska pracovníkům z ciziny stály proti sobě dva tábory – zastánci sakoku²⁶ a představitelé proudu kaikoku²⁷. Tábor kaikoku viděl v Japonsku mezinárodního lídra a vnímal imigraci jako způsob, jak obohatit stávající kulturu a zlepšit mezinárodní reputaci země. Zastánci sakoku naopak vyzdvihovali japonskou unikátnost a chtěli chránit

---

²³ NISHIKAWA, Shunsaku a Haruo SHIMADA. Employment and Unemployment: 1970-1975. v NISHIKAWA, Shunsaku (ed). *The Labor market in Japan: selected readings*. Tokyo: University of Tokyo Press, 1980: xvii.

²⁴ SURAK, Kristin. Convergence in Foreigners' Rights and Citizenship Policies? A Look at Japan. *International Migration Review* [online]. 2008, 42(3): 561.

²⁵ FUESS, Scott M. Immigration Policy and Highly Skilled Workers: The Case of Japan. *Contemporary Economic Policy* [online]. 2003, 21(2): 245.

²⁶ Termín sakoku pochází z tokugawského Japonska, kdy byla země izolovaná od vnějšího světa a oficiální politické a ekonomické vazby udržovala jen s několika teritorii. Tento termín využívala tokugawská vláda pro posílení svojí nadvlády, a časem se stal synonymem pro období izolace.

²⁷ Termín kaikoku pochází z éry Meidži, kdy Japonsko začalo přebírat vymoženosti ze západního světa a otevřelo se mezinárodním vlivům.

japonskou společnost a kulturu před cizími vlivy, a to zejména před přílivem nekvalifikované pracovní síly, který by vedl k zvýšení kriminality, prohloubil sociální rozdíly a narušil kulturní integritu Japonců.²⁸

Zastánci sakoku často popírali existenci nedostatku pracovních sil v obecné rovině. Argumentovali, že se jedná o problém jednotlivých odvětví průmyslu. Tento problém by podle nich šlo řešit efektivněji automatizací průmyslu a intenzivnějším využitím robotů v pracovním procesu. Naproti tomu zastánci myšlenky kaikoku byli toho názoru, že čím víc se prohlubuje mezinárodní spolupráce, tím více se stává nemyslitelným, aby se Japonsko dále uzavíralo před světem. Prosazovali myšlenku uvolnění imigrační politiky a upozorňovali na nekalé praktiky firem, které vykořisťovali cizince, a škodily tak mezinárodní reputaci Japonska.²⁹

Oba dva tábory shodně považovaly velký příliv cizinců za hrozbu pro společenský řád, avšak zatímco zastánci sakoku tvrdili, že japonská společnost by vůbec nebyla schopna tolerovat velké množství cizinců, zastánci kaikoku byli přesvědčeni, že by to dokázala, pokud by existoval instituční rámec, který by umožnil lepší společenskou integraci cizinců.³⁰ Diskuze byla nakonec ukončena kompromisem v podobě úpravy ICRRA z roku 1990. Do Japonska se tímto dostala nekvalifikovaná pracovní síla v podobě etnických Japonců z Latinské Ameriky. Tito mohli velmi snadno dostat povolení pracovat v Japonsku legálně. Ze sociálního i kulturního hlediska byli pro japonskou populaci snadněji akceptovatelní než jakékoliv jiné národnosti.

Do té doby se pro nekvalifikovanou pracovní sílu šikovně využíval systém tzv. praktikantů. Jednalo se o cizince, kteří přijížděli do Japonska v rámci speciálních programů či na pozvání japonské firmy s cílem vykonávat u ní stáž neboli praktikum. Tato stáž byla do určité míry placená a cílem měla být výměna know-how mezi jednotlivými firmami. Praktikanti měli omezená práva a nevztahovaly se na ně pracovní právní úpravy.³¹

První vlna praktikantů se objevila už v 60. letech 20. století, ale největší boom zažívala právě v 80.-90. letech 20. století. Praktikanti se dělili do dvou skupin. Do první patřili ti, kteří se do

---

²⁸ KENJI, Kaneko. The Inflow Of Southeast Asian Healthcare Worker Candidates In Japan: Japanese Reactions To The Possibility Of Cultural And Ethnic Diversity. *Copenhagen Journal of Asian Studies* [online], 2015, **33**(2): 83.

²⁹ Tamtéž: 83-84.

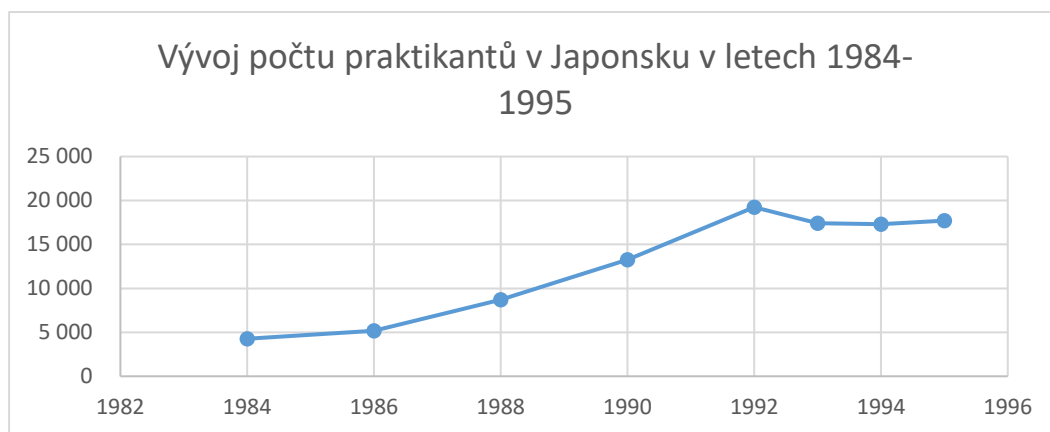
³⁰ Tamtéž: 84.

³¹ SHIPPER, Apichai W., The Political Construction of Foreign Workers in Japan. *Critical Asian Studies* [online], 2002, **34**(1): 45.

Japonska dostali převelením v rámci mezinárodní korporace. Jednalo se o převelení za účelem získání know-how, které bylo po návratu praktikanta využíváno ve vysílající pobočce firmy. Druhou skupinu tvořili ti, kteří v Japonsku působili v malých a středních firmách. Jejich přijímajícími organizacemi byly často asociace malých a středních firem, hospodářské či obchodní komory nebo neziskové organizace. Tato druhá skupina začala do Japonska přijíždět až po právní úpravě z roku 1990.³²

System praktikantů byl již od počátků zneužíván, a to nejenom ze strany přistěhovalců, kteří se vydávali za praktikanty s cílem později se v Japonsku trvale usadit, ale zejména ze strany firem. Ty využívaly systém, aby získaly levnou pracovní sílu a částečně tak vyřešily nedostatek pracovních sil. Tím, že byl pracovník označen jako praktikant, reálně vykonával stejnou práci jako ostatní zaměstnanci, ale zaměstnavatel nemusel v jeho případě dodržovat úmluvy týkající se mezinárodní práce, jakými byly například zákaz vykořisťování, povolení pro sloučení rodiny a družky po určité době strávené prací v zahraničí apod.³³ Řada praktikantů z ciziny tak byli nelegální pracovníci, kteří pracovali ve špatných pracovních podmínkách za nízký plat a nevztahovaly se na ně pracovní zákony. Jejich přijímající instituce působili zejména v oblasti výroby v automobilovém, strojírenském, zpracovatelském či elektronickém průmyslu.³⁴

System praktikantů byl v Japonsku velmi oblíbený a funguje dodnes.

Obrázek 1 – Vývoj počtu praktikantů³⁵ v Japonsku v letech 1984-1995³⁶

³² IGUCHI, Yasushi. Foreign Workers and Labour Migration Policy in Japan. *Asia Pacific Business Review* [online], 2002, 8(4): 132.

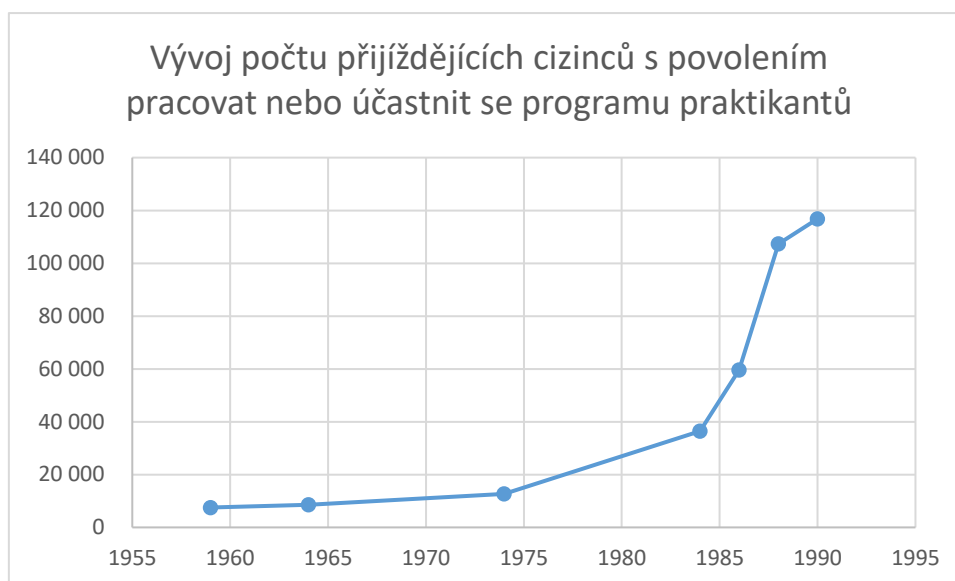
³³ MAHMOOD, Raisul Awal, Labour Crunch, Foreign Workers and Policy Responses: The Experience of Japan. *International Migration* [online], 1996, 34(1): 105-107.

³⁴ KOMAI, Hiroshi. *Migrant workers in Japan*. New York: K. Paul, 1995: 47-51.

³⁵ Poměr praktikantů na celkové registrované pracovní síle se v 80. letech pohyboval na úrovni zhruba 7 %.

³⁶ Graf zpracovala autorka na základě údajů z Table 8.15 Registered Foreigners by Resident Status by

Obrázek 2 – Vývoj počtu příjíždějících cizinců s povolením pracovat nebo účastnit se programu praktikantů³⁷

Když se podíváme na počty příjíždějících ekonomických migrantů v 80. letech, tak lze vidět, že důsledky zapojení Japonska do mezinárodních struktur na sebe nenechaly dlouho čekat. Počet příjíždějících cizinců se několikanásobně zvýšil, a to i mezi kvalifikovanou pracovní silou. Nejvíce kvalifikovaných cizinců, kteří přijeli do Japonska působilo v oblasti obchodu.³⁸

2.3. Velká změna let devadesátých

Devadesátá léta se v Japonsku nesla v znamení velké změny v imigrační politice. Cizinci již nezbytně vyžadovali jiné podmínky pro vstup a pobyt v zemi, než tomu bylo v 50. letech. Japonsko se navíc snažilo přísněji kontrolovat počty nelegálních pracovních migrantů a přeorientovat se ještě výrazněji na přijímání kvalifikovaných pracovníků.³⁹ Důsledky těchto změn měla s sebou přinést nová úprava zákona ICRRA z roku 1990.

Nová úprava zvyšovala počet autorizovaných statusů na 27. Jednalo se většinou o rozdělení zvláštních pobytových statusů na nové statusy. Tyto speciálně vydělené kategorie zahrnovaly: specialisty v humanitních vědách a mezinárodních službách, právní a účetní služby, služby v

---

Occupation or School: 1959-2010. v Population Statistics of Japan. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2012.

³⁷ V tabulce jsou započítáni i praktikanti, neboť charakter jejich pobytu odpovídá práci i přesto, že tak není oficiálně chápán. Graf vytvořila autorka na základě údajů z Table 8.15 Registered Foreigners by Resident Status by Occupation or School: 1959-2010 v Population Statistics of Japan. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2012.

³⁸ FUESS, Scott M. Immigration Policy and Highly Skilled Workers: The Case of Japan. *Contemporary Economic Policy* [online], 2003, 21(2): 253.

³⁹ SELLEK, Yoko. *Migrant labour in Japan*. New York: Palgrave, 2001: 60.

oblasti zdravotnictví, výzkumné pracovníky, instruktory⁴⁰, pracovníky přesunuté v rámci vnitrofiremních přesunů, kulturní aktivity⁴¹, středoškolské studenty, rodinné příslušníky cizinců s trvalým pobytem v Japonsku a cizince s dlouhodobým pobytem v Japonsku.⁴² Nekvalifikovaní pracovníci samostatnou kategorií neměli, byli roztrženi do jednotlivých statusů podle povahy práce, kterou vykonávali.

Dále došlo ke zjednodušení a zavedení větší transparentnosti procesů při přijímání kvalifikovaných pracovníků. Byl zaveden Doklad o způsobilosti, který vydávala přijímající japonská firma. Na základě tohoto dokladu mohl potenciální cizinecký pracovník obdržet pracovní víza na 6 měsíců, 1 rok nebo tři roky s možností neomezeného počtu obnovení. Nebylo možné, aby si kvalifikovaný pracovník začal hledat práci až po příjezdu do Japonska.⁴³

Nová úprava také zavedla přísnější tresty pro firmy, které zaměstnávaly nelegální přistěhovalce, nebo jim zprostředkovávaly práci. Takovéto subjekty mohli dostat pokutu do výše dvou milionů jenů a odnětí svobody na dobu až tří let.⁴⁴

Specifikem úpravy bylo, že vytvořila tři velké díry pro přijímání nekvalifikovaných cizineckých pracovníků oficiální cestou. První velkou skupinou, jejíž pracovní podmínky se zlepšily, byly osoby japonského původu, tzv. nikkeidžin. Nikkeidžin jsou potomky japonských imigrantů z Latinské Ameriky (zejména z Brazílie a Peru). Jsou považováni za etnické Japonce, ale protože jsou vychovávaní v zahraničí, neumí většinou mluvit japonsky a nechovají se jako Japonci. Z pracovního hlediska je na rozdíl od cizinců jiných národností vláda oficiálně neuznávala za cizinecké pracovníky.

Díky úpravě ICRRRA získali nikkeidžin otevřený přístup na pracovní trh, a to až do úrovně třetí generace včetně druhů/družek a dalších rodinných příslušníků. Mohli získat víza pro dlouhodobý pobyt v délce do tří let a před vypršením si je nechat obnovit na neomezené období. To vše, aniž by jim vznikala jakákoliv omezení přístupu k práci.⁴⁵ Vzhledem k tomu,

---

⁴⁰ Status instruktor zahrnoval výukové aktivity na všech typech vzdělávacích institucí kromě aktivit, které spadali pod status profesor.

⁴¹ Status kulturní aktivity zahrnoval veškeré aktivity spojené s kulturou, za jejichž vykonávání nepobíral cizinec žádný plat. Nejednalo se tedy o typ pracovního statusu.

⁴² SELLEK, Yoko. *Migrant labour in Japan*. New York: Palgrave, 2001: 61.

⁴³ FUESS, Scott M. Immigration Policy and Highly Skilled Workers: The Case of Japan. *Contemporary Economic Policy* [online], 2003, **21**(2): 247.

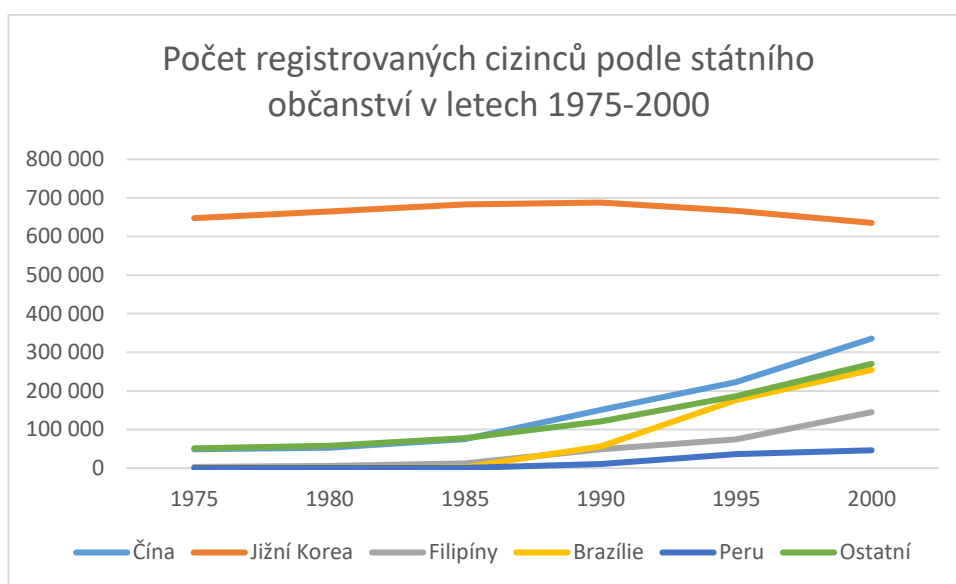
⁴⁴ KOMAI, Hiroshi. *Migrant workers in Japan*. New York: K. Paul, 1995: 5.

⁴⁵ KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2): 203.

že získávali statut dlouhodobého rezidenta, vláda mohla využít jejich ekonomický potenciál, a zároveň byla chráněná před nařčením z přijímání nekvalifikovaných pracovních sil z řad cizinců. Japonská vláda v tomto období zároveň zrušila dohody o vízové výjimce pro cizince z Pákistánu, Bangladéše a Íránu.⁴⁶

Druhou velkou skupinou, která profitovala z nové právní úpravy, byla nekvalifikovaná síla z jiných asijských zemí, zejména Číny, která přijížděla do Japonska pod zástěrkou programu praktikantů. Do určité míry se pak otevřela cesta i skupině sezónních migrantů pocházejících především z Jižní Koreje, Filipín či Číny.⁴⁷ Tento systém funguje s několika menšími úpravami až dodnes.

Pět nejpočetněji zastoupených národností registrovaných cizinců v Japonsku tvořili Jihokorejci, Číňané, Brazilci, Filipínci a obyvatelé Peru. Po úpravě ICRRA z devadesátých let jejich počet začal s výjimkou občanů z Korejské republiky výrazně stoupat.

Obrázek 3 – Počet registrovaných cizinců podle státního občanství v letech 1975-2000⁴⁸

Od této úpravy počet cizinců, kteří pobývali v Japonsku 90 a více dní, začal rychle narůstat. Ačkoliv bylo cílem úpravy potvrdit stávající poměrně stabilní směřování japonské imigrační politiky, tak paradoxně způsobila nárůst počtu přijíždějících nekvalifikovaných pracovních migrantů z Latinské Ameriky a okolitých asijských zemí. Na počátku 90. let více než 70 %

⁴⁶ SURAK, Kristin. Convergence in Foreigners' Rights and Citizenship Policies? A Look at Japan. *International Migration Review* [online], 2008, 42(3): 562.

⁴⁷ KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, 2(1): 158.

⁴⁸ Graf vytvořila autorka na základě údajů z tabulky v KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, 2(1): 158.

veškerých pracujících cizinců bylo zaměstnáno jako nekvalifikovaná pracovní síla, většinou v kategorii pracovník v zábavním průmyslu.⁴⁹ Imigrační politika se tak mýjela svému primárnímu cíli najímat cizince především na kvalifikovanou práci.

2.4.Vstup do nového milénia

Po úpravě z roku 1990 následovalo období obzvláště aktivní mezinárodní migrace. Důvodem byla jednak nová legislativní úprava, ale také prohlubující se globalizace v oblasti ekonomické i sociální. V průběhu 90. let až do počátků nového milénia došlo k několika úpravám v imigrační politice, které neměly výraznější dopad na situaci cizinců. Za zmínku však stojí to, že japonská vláda začala zdůrazňovat vůli přijímat více kvalifikovaných pracovníků zejména v technických oborech a konkrétně v oblasti informačních technologií.⁵⁰ Pro tento účel bylo dokonce založeno Strategické ředitelství pro informační technologie (sógó senryaku honbu, 総合戦略本部), které si stanovilo za cíl přijmout 30 000 zahraničních odborníků z oblasti IT do roku 2005.⁵¹

K prvním zásadnějším změnám v legislativě došlo až v roce 2004. Status pracovníka v zábavním průmyslu přestal být nečastějším pobytovým statutem cizinců. Nejvíce příchozích patřilo pod v současnosti již společný status inženýři a specialisté v humanitních nebo mezinárodních službách. Vláda tak sledovala jeden z nových cílů úprav, a to snížit počet cizinců s neautorizovaným statutem o polovinu v průběhu pěti let. Tohoto cíle mělo být dosaženo přísnějším prověřováním účelu pobytu migrantů, efektivnějším systémem zadržování a deportace cizinců ze země, rozšířením personálu imigračních kontrol a zřízením nových zařízení pro zadržování nelegálně pobývajících cizinců.⁵²

Cizinci s nepracovními statusy, jako například rodinní příslušníci či příslušníci se statusy spojenými s kulturními a jinými speciálními aktivitami, se mohli začít ucházet o pracovní povolení. Rozšířená byla i práce studentů, kteří mohli nově pracovat 28 hodin týdně místo původních dvaceti.⁵³

V systému praktikantů a technických stážistů došlo k prvním změnám až v roce 2005, kdy se

---

⁴⁹ IMANO, Koichiro. Internationalisation of the labour market: Foreign workers and trainees. v SAKO, Mari a Hiroki SATŌ. *Japanese labour and management in transition: diversity, flexibility and participation*. New York, N.Y.: Routledge, 1997: 174.

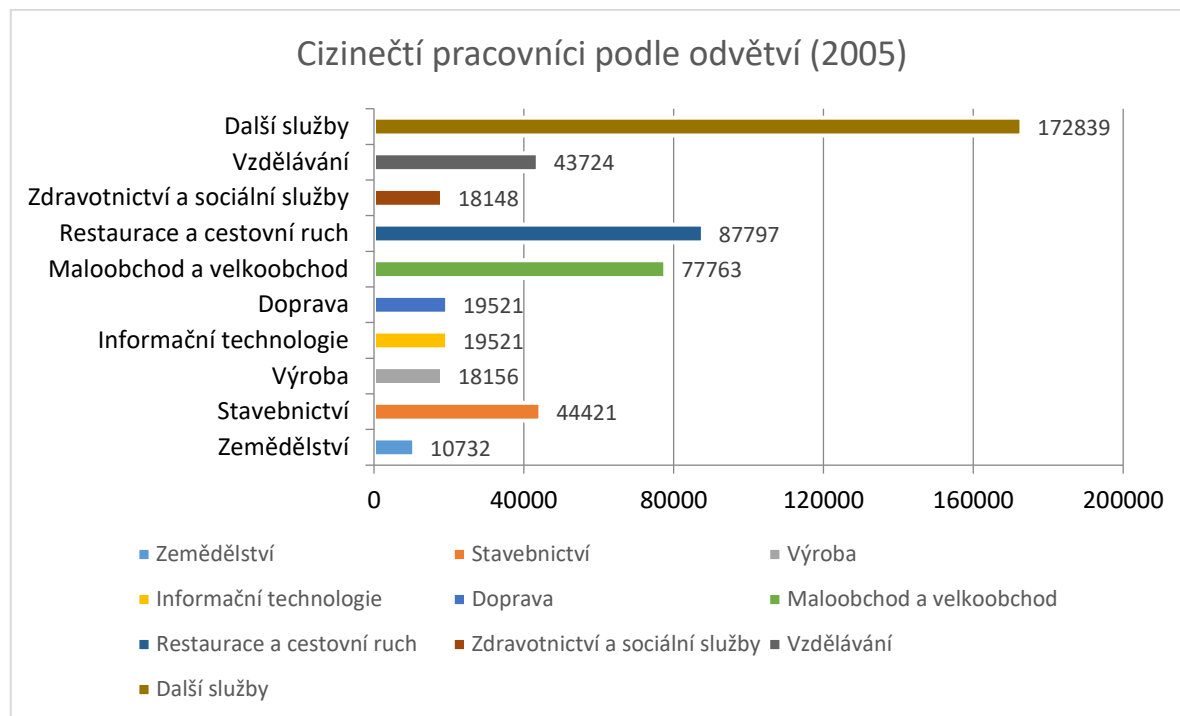
⁵⁰ IGUCHI, Yasushi. Foreign Workers and Labour Migration Policy in Japan. *Asia Pacific Business Review* [online], 2002, 8(4): 129.

⁵¹ E-Japan Strategy. *Prime Minister of Japan and His Cabinet* [online], 2001.

⁵² KASHIWAZAKI, Chikako a Tsuneo AKAHA. Japanese Immigration Policy: Responding to Conflicting Pressures. *Migration Policy Institute* [online], 2006.

⁵³ KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, 2(1): 160.

zavedly první kontrolní procedury a začalo se mluvit o tom, že by se na praktikanty mohly vztahovat některé zákony z oblasti pracovního práva a chránit je tak před nepříznivými pracovními podmínkami a vykořisťováním.⁵⁴

Obrázek 4 – Cizineční pracovníci podle odvětví (2005)⁵⁵

Další úprava ICRRRA vstoupila v platnost až v roce 2012 a týkala se zřízení nového identifikačního dokladu pro cizince. Zákon o registraci cizinců (gaikokudžin tórokuho, 外国人登録法) byl zrušen a byl zaveden nový identifikační systém s cílem posílit integraci cizinců a zabránit nelegálním pobytům v zemi. Maximální doba pobytu v Japonsku byla pro kvalifikované pracovníky prodloužena ze tří na pět let. Tato úprava mimo jiné zaváděla bodový systém, díky němuž se kvalifikovaným cizincům dostalo preferenčního zacházení a získali jednodušší přístup na pracovní trh než ostatní cizinci. Po pěti letech mohli navíc získat trvalý pobyt. Měli jen minimální omezení na to, jakou práci můžou v zemi vykonávat a získali i možnost přivést s sebou do země rodinné příslušníky.⁵⁶ Reálný dopad této úpravy se však lišil od původních představ, neboť čísla těchto vysoce kvalifikovaných pracovníků rostla

⁵⁴ KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, 2(1): 160.

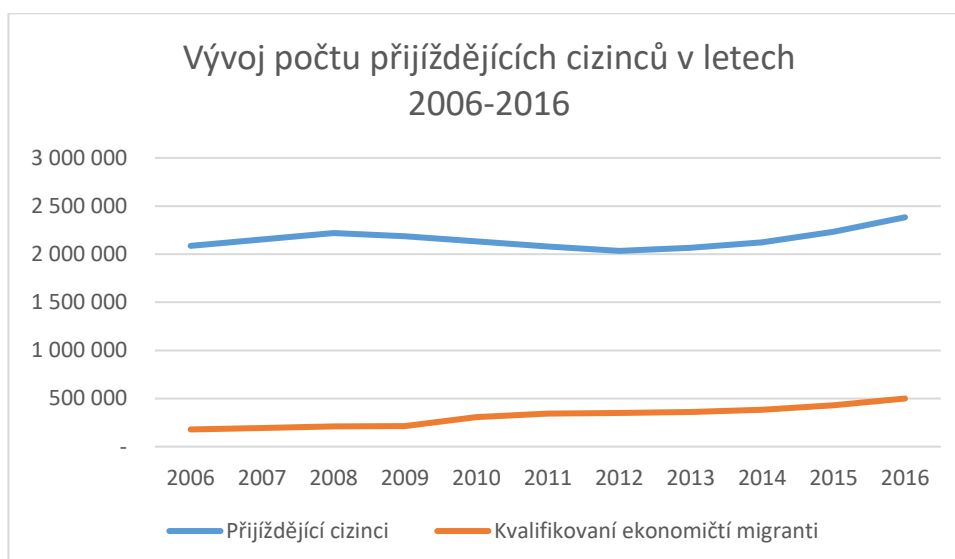
⁵⁵ IGUCHI, Yasushi. What Role Do Low-Skilled Migrants Play in the Japanese Labor Markets? *American Behavioral Scientist* [online], 2012, 56(8): 1046.

⁵⁶ Points-Based Preferential Immigration Treatment for Highly Skilled Foreign Professionals. *Ministry of Justice* [online], 2002.

v pouhých stovkách.⁵⁷

K dalšímu přeorganizování statusů došlo o dva roky později. Byl vytvořen nový samostatný pobytový status vysoce kvalifikovaný pracovník pro cizince, kteří měli specializaci v určité pracovní oblasti. Do té doby byli tito pracovníci zařazeni do skupiny specializovaných aktivit. Status student v sobě nově slučoval studenty středních a žáky základních škol. Dohromady k tomuto datu existovalo 33 statusů. Rovněž byly zavedeny nové procedury, které usnadnily vstupní prohlídky cizinců.⁵⁸

K poslední významné legislativní změně došlo k březnu 2017. Díky této úpravě bylo vysoce kvalifikovaným cizincům usnadněno získat trvalý pobyt. Úřady jej můžou této skupině udělit po jednom nebo třech letech v závislosti na počtu bodů, které cizinec získal.⁵⁹

Obrázek 5 – Vývoj počtu příjíždějících cizinců v letech 2006-2016⁶⁰

2.5. Integrační politika

Po úpravě zákona ICRRA z počátku 90. let imigrační politika zaznamenala výraznější změnu až po dvaceti letech. Naproti tomu integrační politika prošla v novém miléniu poměrně zásadním vývojem. V roce 2001 vytvořilo město Hamamacu společně s dalšími dvanácti místními samosprávami Radu místních autorit s velkým počtem cizinců (gaikokudžin šūdžú

⁵⁷ KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, 2(1): 164.

⁵⁸ The Immigration Control Act was amended. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2015.

⁵⁹ RODIONOVA, Zlata. Japan loosens permanent residency rules to keep highly skilled foreign workers and lure global talent. *The Independent* [online], 2017.

⁶⁰ Graf vypracovala autorka na základě statistik Ministerstva spravedlnosti z let 2006-2016: 在留外国人統計 (旧登録外国人統計) 統計表 (Zairjú gaikokudžin tókei (kjú tóroku gaikokudžin tókei) tókeihjó) [Statistické tabulky zahraničních rezidentů (dříve registrovaných zahraničních rezidentů)]. *Ministry of Justice* [online], 2017.

toši kaigi, 外国人集住都市会議), s cílem přinutit vládu více se angažovat v otázce integrace cizinců. Hlavní požadavky Rady byly zformulované v rámci Hamamacké deklarace z roku 2001. Místní vlády v ní požadovaly, aby centrální vláda a jednotlivé prefekturní vlády podporovaly vzdělání dětí migrantů, provedly reformu systému zdravotního pojištění a změnilly registrační systém cizinců.⁶¹

Ačkoliv k reálným změnám v těchto oblastech došlo až o několika let později, Hamamacká deklarace významným způsobem posunula japonskou integrační politiku kupředu. V reakci na lobbying místních samospráv vydali nejprve Rada pro ekonomickou a fiskální politiku a posléze Ministerstvo ekonomiky, obchodu a průmyslu prohlášení o potřebě revizi přijímacích procedur a pracovních podmínek, zajištění ubytování, léčebných zařízení a vybudování mezinárodních škol pro děti migrantů.⁶²

Na tato prohlášení přímo navázal zákon o strukturální reformě speciálních zón (kózó kaikaku tokubecu kuikiho, 構造改革特別区域法) z roku 2002. Na základě tohoto zákona se místní autority mohly ucházet o udělení výjimky při zpracovávání víz pro zahraniční výzkumníky a odborníky v oblasti informačních technologií a prodloužit platnost jejich víz ze tří na pět let. Toto opatření mělo usnadnit příliv kvalifikované pracovní síly i do jiných regionů než Kantó a Kansai.⁶³

Místní iniciativy daly dále vzniknout základům pro celorepublikový program Multikulturního soužití (tabunka kjósei, 多文化共生), který byl uveden v činnost v roce 2006. Jedná se o japonský koncept multikulturalismu. Tento koncept obsahuje pozitivní prvky multikulturních politik jiných států, avšak nepřebírá ty, které by mohly ohrozit stávající instituce. Ačkoliv aktivity směřující k multikulturnímu soužití mají původ již v období po 2. světové válce, poprvé se k tomuto konceptu japonská vláda oficiálně postavila až v roce 2006, kdy ratifikovala používání tohoto termínu v souvislosti s opatřeními na pomoc nikkeidžin.⁶⁴

---

⁶¹ KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2): 207.

⁶² CEFP (Council on Economic and Fiscal Policy). 経済財政運営と改革の基本方針 2002 (keizai zaisei un'ei to kaikaku no kihon hóšin) [Basic policies for economic and fiscal governance and structural reform 2002] [online], 2002. citováno podle KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2): 213.

⁶³ KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2): 211.

⁶⁴ NAGY, Stephen Robert. Japanese Multicultural Coexistence: Emblematic of a Liberal New Residency Management System. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2012: 22.

Tento koncept je zajímavý hned z několika důvodů. Ministerstvo pro vnitřní záležitosti a komunikaci definuje multikulturní soužití v dokumentu jako „soužití lidí různých kultur a etnického původu pospolu, přispívající k občanské společnosti, budující mosty jeden k druhému skrze přijímání kultur navzájem.“⁶⁵ Touto větou vláda do své politické iniciativy zapojila všechny obyvatelé Japonska, bez ohledu na národnost, etnickou příslušnost, rasu či vyznání.

Druhým zajímavým rozměrem tohoto dokumentu je, že je adresován „místní společnosti“ (čiiki šakai, 地域社会) neboli komunitě, kde všichni obyvatelé žijí pohromadě, a zdůrazňuje tak sdílenou roli komunity a její soudržnost. Tím, že nevyčleňuje žádné specifické role pro japonské občany a pro cizince, zabraňuje rozdělení společnosti a snaží se do ní vnést inkluzi.⁶⁶

Report Ministerstva vnitra a komunikace dále zmiňuje prostředky, kterými chce podporovat multikulturní soužití. Zaprvé, je to skrze přijímání kulturních rozdílů. Jsou to právě kulturní rozdíly a jejich ignorace, které brání rezidentům, aby cítili sounáležitost ke stejné komunitě. Dalším prostředkem je přijímání různých kultur a uznání kulturních rozdílů, zavedení rovných vztahů mezi japonským obyvatelstvem a cizinci a podpora myšlenky harmonického spolužití. Základní cíle politiky multikulturního soužití jsou následující:

- 1) podpora komunikace
- 2) pomoc při zajištění živobytí
- 3) rozvoj komunity multikulturního spolužití
- 4) rozvoj systému, který by podporoval multikulturní soužití

Japonská verze multikulturního soužití je specifická zejména v tom, že klade důraz na pochopení mezi kulturami a zlepšení jazykových schopností cizinců. Nemá se jednat o další

---

⁶⁵ 多文化共生の推進に関する研究会：地域における多文化共生の推進に向けて (tabunka kjósei no suišin ni kansuru kenkjūkai: čiiki ni okeru tabunka kjósei no suišin ni mukete) [Study Group on Promotion of Multicultural coexistence: Toward Promoting Multicultural coexistence in the Region]. *Ministry of Internal Affairs and Communications*, Tokyo: 2006. citováno podle NAGY, Stephen Robert. Japanese Multicultural Coexistence: Emblematic of a Liberal New Residency Management System. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2012: 23.

⁶⁶ NAGY, Stephen Robert. Japanese Multicultural Coexistence: Emblematic of a Liberal New Residency Management System. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2012: 23-24.

krok na cestě k získání trvalého pobytu, ale pouze zabránit vzniku problémů spojených s jazykovými a kulturními bariérami.⁶⁷

V rámci politiky multikulturního soužití Úřad pro regulační reformy (kisei kaikaku kaigi, 規制改革会議) doporučil obcím, aby ve spolupráci s vládními agenturami posílily místní politiky multikulturního soužití. Do japonské integrační politiky byla navíc zabudovaná některá opatření převzatá z evropského modelu integrační politiky. Konkrétně se jednalo o garanci práv cizineckých pracovníků a kontrolu dodržování povinností ze strany zaměstnavatelů i vysílajících institucí. Tato opatření podpořila budování institucionální struktury pro nové multikulturní soužití.⁶⁸

Když v roce 2008 došlo k ekonomické krizi, integrační politika se najednou zdánlivě vyvíjela neočekávaným směrem. V důsledku poklesu pracovních míst se zejména nikkeidžin potýkali s nezaměstnaností. Vláda proto vydala několik opatření s cílem zlepšit jejich situaci. Jedním z nich bylo i vytvoření veřejně financovaného systému repatriace nikkeidžin a jejich rodinných příslušníků zpátky do Latinské Ameriky. Účastníkům tohoto systému byla vyplacena jednorázová vysoká suma a byl jim zakázán vstup do Japonska na několik let. Na adresu tohoto opatření se zvedla vlna kritiky, že se jedná o velký krok zpátky, avšak účast v systému byla dobrovolná a představovala jen jeden z mnoha způsobů, kterým se vláda snažila pomoci zahraničním pracovníkům během ekonomické krize.⁶⁹

Mnohem dlouhodobější vliv na podobu integrační politiky měla revize ICRR z roku 2012. Tím, že došlo k zrušení Zákona o registraci cizinců a Zákona o základním registru rezidentů, byl zjednodušený celý proces identifikace cizinců. Projít si legislativním procesem registrace bylo tak pro cizince již mnohem jednodušší. Některé skupiny cizinců navíc získali možnost přivést do země svoje rodinné příslušníky, čímž jim byla usnadněna adaptace do japonského prostředí.

Co japonská integrační politika ani v novém miléniu prozatím neadresovala, byla otázka naturalizace. Cizincům v Japonsku není odmítaná naturalizace, ale zároveň k ní ani nejsou vybízeni. Ve většině případů jsou uměle udržovaní mezi faktickým trvalým pobytem a úplnou naturalizací. Ačkoliv mají přístup k řadě sociálních a občanských práv a úlev, disponují pouze

---

⁶⁷ Tamtéž: 25.

⁶⁸ IGUCHI, Yasushi. What Role Do Low-Skilled Migrants Play in the Japanese Labor Markets? *American Behavioral Scientist* [online], 2012, **56**(8): 1049-1050.

⁶⁹ KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2): 208.

omezenými politickými právy a vláda je aktivně nepodporuje v tom, aby se stali naturalizovanými občany.⁷⁰

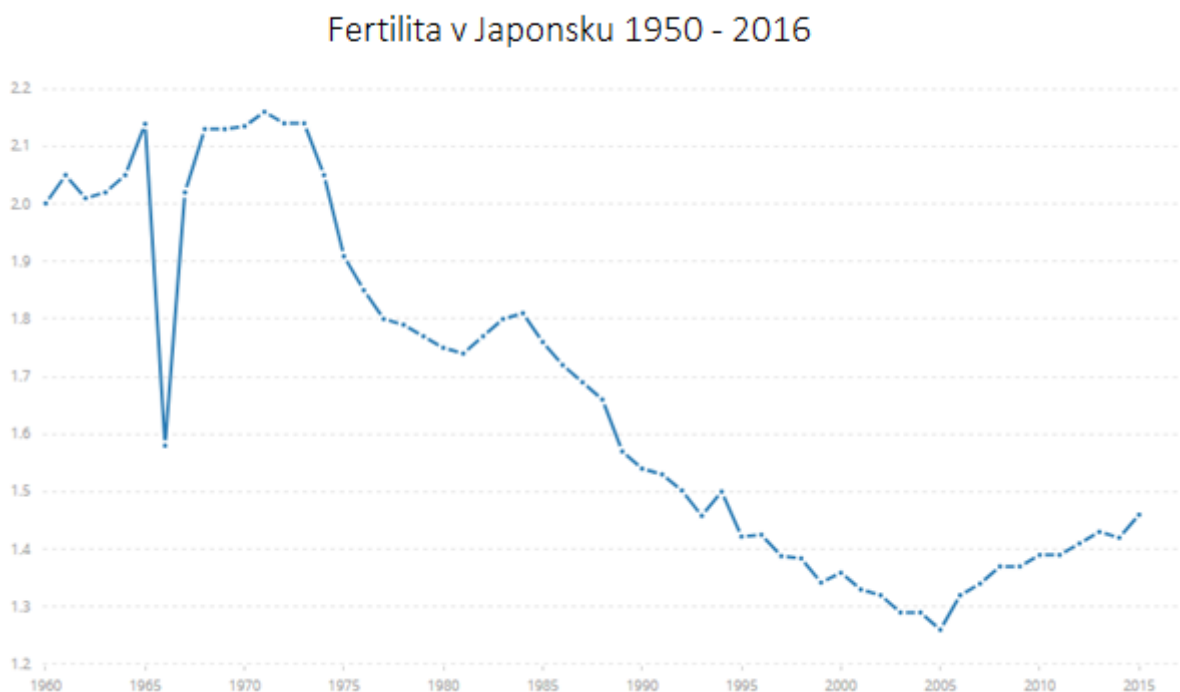
---

⁷⁰ Tamtéž: 209.

3. Politický rozměr otázky pracovní migrace

3.1. Problémy japonského trhu práce

Japonsko je zemí s jednou z nejnižších mír nezaměstnanosti. Za posledních deset let nezaměstnanost nepřekročila 5,5 % a v roce 2017 se zatím stabilně drží na úrovni 2,8 %.⁷¹ Ačkoliv nízká nezaměstnanost sama o sobě nepředstavuje problém, tak v kombinaci s demografickými problémy, jmenovitě stárnoucí populací a nízkou fertilitou, negativně ovlivňuje situaci na pracovním trhu, a ještě více prohlubuje opodstatněné obavy z nedostatku práceschopného obyvatelstva.

Obrázek 6 – Fertilita v Japonsku 1960-2015⁷²

Fertilita v Japonsku byla za posledních 60 let nejvyšší v 70. letech, kdy během populačního boomu připadlo na jednu ženu 2,16 dítěte. Posléze po několik desetiletí dlouhodobě klesala. Nejnižších hodnot dosahovala v roce 2005, a to konkrétně úrovně 1,26 dítěte. Od té doby se začala opět zvyšovat a v současnosti se pohybuje na úrovni 1,41 dítěte.⁷³ Vzhledem k současným společenským problémům v Japonsku i podobnému průběhu natality v jiných rozvinutých zemích se nepředpokládá, že by fertilita nadále stoupala dlouhodobě výraznějším

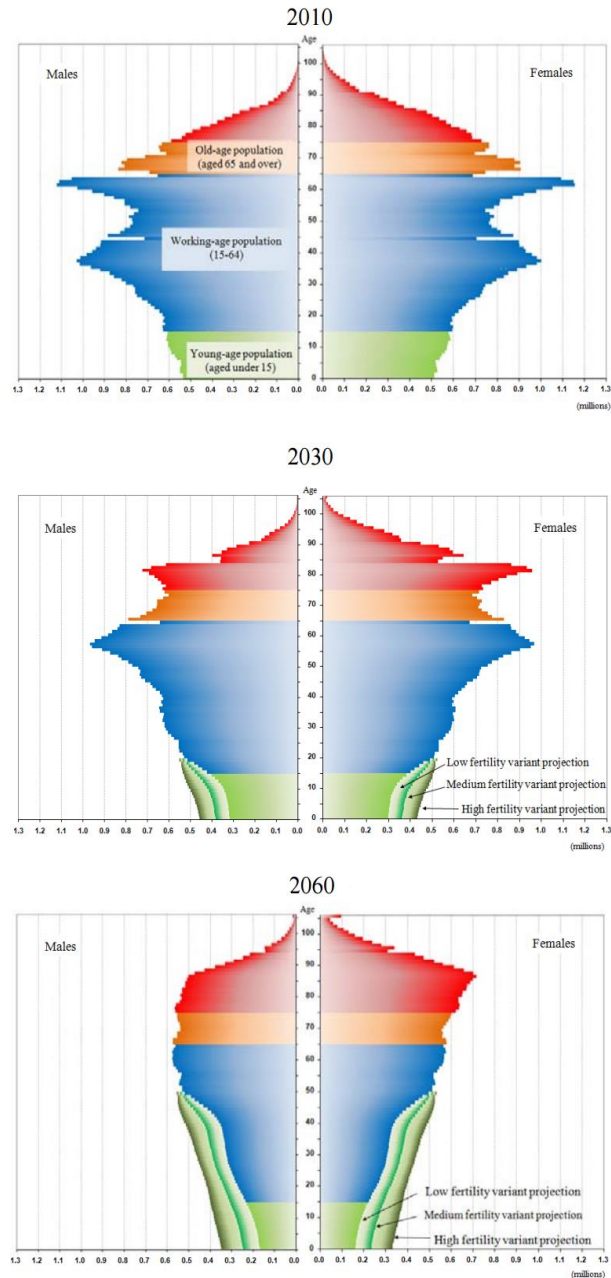
⁷¹ Japan Unemployment Rate: 1953-2017. *Trading Economics* [online], 2017.

⁷² Fertility rate, total (births per woman), 2017. *The World Bank* [online], 2017.

⁷³ Japan. *Geoba.se* [online], 2017.

tempem.

Populační pyramida - situace v roce 2010
a projekce let 2030 a 2060

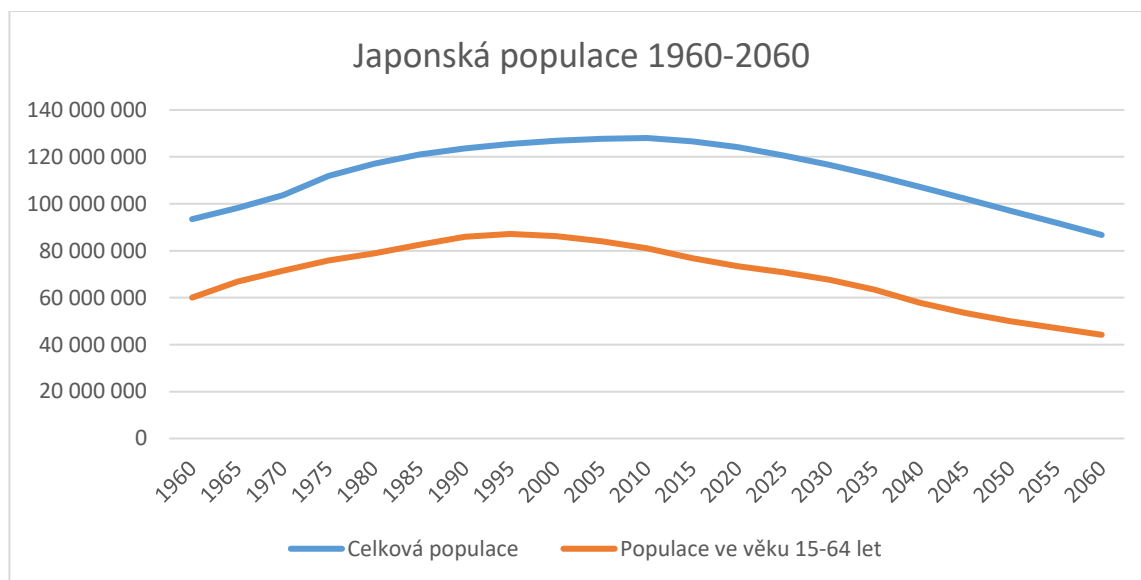

Obrázek 7 – Populační pyramida – situace v roce 2010 a projekce let 2030 a 2060⁷⁴

Co se týče věkového průměru populace, tak již v současnosti se o Japonsku mluví jako o stárnoucí populaci. Projekce budoucího vývoje naznačují, že se brzy přehoupne na úroveň

⁷⁴ Population Projections for Japan (January 2012): 2011 to 2060. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2012: 22.

„super-staré“, jelikož se odhaduje, že podíl populace starší 64 let stoupne z 24 % v roce 2017 na 39,9 % v roce 2060.⁷⁵ Stárnutí obyvatelstva doprovázené nízkou fertilitou se nadále bude projevovat zmenšováním japonské populace a tím i snižováním počtu práceschopného obyvatelstva.

Obrázek 8 – Japonská populace 1960-2060⁷⁶

K tomuto problému ostatně již došlo. Některá odvětví začínají pociťovat urgentní nedostatek pracovníků, a to jak na kvalifikovaných, ale zejména na nekvalifikovaných či částečně kvalifikovaných pozicích. Nejvíce postižená odvětví jsou stavebnictví (kde připadá 7 volných míst na jednoho uchazeče), zdravotnictví (7 volných míst na jednoho uchazeče), bezpečnostní služby (5 volných míst na uchazeče) a technologie (3 volná místa na jednoho uchazeče).⁷⁷

Jedná se skoro výlučně o pozice na plný pracovní úvazek. Ty zůstávají stále častěji neobsazené, neboť fenoménem japonského pracovního trhu se v posledních letech staly nestandardní pracovní úvazky, zejména poloviční úvazky či zaměstnání přes agentury. Takto zaměstnaní lidé většinou vykonávají nízkou kvalifikovanou a nízkou placenou práci, třebaže disponují vyšší kvalifikací. Jedná se zejména o mladé jedince, ženy a obyvatelstvo v důchodovém věku. Z velké části jsou to právě ženy. V japonské společnosti je pořád zvykem, že ženy odcházejí z pracovního trhu společně s porodem prvního dítěte. Mnohdy

⁷⁵ YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014.

⁷⁶ Graf vytvořila autorka na základě údajů z TSUYA, Noriko. The Impacts of Population Decline in Japan: Demographic Prospects and Policy Implications. *Suntory Foundation Research Project, Forum 005 Special Report* [online], 2014: 2.

⁷⁷ GANELLI, Giovanni a Naoko MIAKE. Foreign Help Wanted: Easing Japan's Labor Shortages. IMF Working Paper. *International Monetary Fund* [online], 2015: 8.

zůstanou v domácnosti i několik desítek let a přivydělávají si pouze nárazovými činnostmi na půl úvazek. Zatímco průměrná participace mužů v pracovním procesu se pohybuje kolem 85 procent, u žen je to pouze 65 procent.⁷⁸

Nízká fertilita, stárnoucí populace a dualita pracovního trhu jsou tři faktory, které významným způsobem proměňují pracovní trh v Japonsku a prohlubují nedostatek pracovních sil. Japonští politici se tento problém v minulosti snažili řešit zejména využíváním volného lidského kapitálu z řad japonských občanů. V dnešní době globalizace se však pořád častěji do popředí dostává otázka, zda by nebylo možné tento problém vyřešit větším zapojením cizinců do pracovního procesu. Nejedná se totiž výlučně o otázku sociálního či demografického charakteru, ale o problém, který významně ovlivňuje ekonomický potenciál Japonska. Také proto se stal součástí plánu premiéra Abe Šinzóa na zvýšení ekonomického růstu země.

3.2. Postoj abenomiky k výzvám pracovního trhu

Současný japonský premiér Abe Šinzó stojí v čele vlády od 26. prosince 2012. Středobod jeho programu představuje obnova ekonomické prosperity Japonska snížením inflace, vyrovnaným rozpočtem a nastartováním růstu ekonomiky. Tato ekonomická strategie přezdívaná abenomika se skládá ze tří pomyslných šípů. Prvním šípem je monetární politika. Cílem tohoto šípu je ustálit inflaci v zemi na úrovni dvou procent. Druhý šíp představuje fiskální politika, která má v krátkodobém horizontu sloužit jako ekonomický stimulant, a díky níž má Japonsko po dlouhé době dosáhnout rozpočtového přebytku. Třetím šípem je prorůstová strategie, pod níž si Abe představuje zejména zavedení strukturálních reforem a investice do soukromého sektoru.⁷⁹

Z hlediska pracovní migrace je důležitý zejména třetí šíp abenomiky. V jeho rámci premiér stanovil několik kroků, která mají pomoci podnítit ekonomický růst. Dva z těchto kroků se týkají trhu práce. Jedná se o opatření s cílem zvýšit participaci žen v pracovním procesu a snaha více otevřít japonskou společnost cizincům.

Pro komplexní zhodnocení míry potřeby intenzivnější imigrační politiky je nutné se nejdříve podívat na to, jaká řešení skýtá domácí volný lidský kapitál. Podíl žen na japonském pracovním trhu dosahuje sotva dvou třetin, a je tak jedním z nejnižších v rámci rozvinutých

---

⁷⁸ Population Statistics of Japan 2012. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2012.

⁷⁹ ABE, Shinzo. *Japan is Back*. *CSIS* [online], 2013.

zemí. V září 2013 Abe ve svém projevu prohlásil, že má v úmyslu zvýšit poměr pracujících žen ve vedoucích pozicích ze 7,5 % na 30 % a vytvořit tak „společnost, v níž ženy zazáří“. Abe je toho názoru, že ženy ve vedoucích pozicích a obecně vyšší podíl jejich participace na pracovním trhu pomůže zlepšit úroveň hrubého národního produktu země a rovněž podpoří fertilitu v zemi. Tohoto se snaží dosáhnout tak, že bude zvyšovat počet předškolních zařízení a zpřístupňovat tak péči o dítě většímu počtu matek. Zároveň vydal opatření na finanční podporu pracovníků v oblasti dětské péče. Cílem je, aby se ženy mohly po porodu adaptovat zpátky do pracovního procesu.⁸⁰

Od nástupu Abeho uběhlo již čtyři a půl roku, avšak dosavadní výsledky jsou zatím diskutabilní. Vláda si stanovila za cíl vytvořit půl milionu nových kapacit předškolních zařízení do roku 2019. Kapacity předškolních zařízení prozatím zvyšuje o stovky tisíc míst ročně,⁸¹ ale počet míst je stále nedostatečný a poptávka po nich roste.⁸²

Podle statistik OECD míra zapojení žen do pracovního procesu od roku 2012 vrostla na 62 % v roce 2016.⁸³ Kathy Macui, autorka pojmu *womenomics*, však připouští, že většina těchto pracovních míst jsou dočasná pracovní místa nebo místa na částečný pracovní úvazek.⁸⁴

I přes to, že vláda podporuje pracovní emancipaci žen, podle hodnocení Světového ekonomického fóra se index genderové nerovnosti v oblasti pracovního trhu vyrovnává směrem k ideální hodnotě v průměru pouze o tisíce bodu, a to navíc velice pomalu.⁸⁵ Jádro problému nedostatečného zapojení žen do pracovního procesu se jeví být trochu hlouběji než v nedostatku předškolních zařízení nebo nevěli žen pracovat na plný úvazek. Abeho plány nepočítají s odstraněním zažitých představ o postavení ženy a muže v japonské společnosti ani o změně přístupu k společenské odpovědnosti žen starat se o dítě. Cílem opatření, jež byla doposud přijata, je odstranit viditelné důsledky, proč ženy upřednostňují flexibilní pracovní úvazky či zůstávají doma při dětech. Problematika genderové rovnosti a tradiční pojetí rolí v japonské společnosti zůstávají nedotčeny. Řada myslitelů se shoduje na tom, že značným

---

⁸⁰ ABE, Shinzo: Unleashing the Power of 'Womenomics'. *The Wallstreet Journal* [online], 2013.

⁸¹ V Japonsku se ročně narodí přibližně 1 milion dětí.

⁸² MATSUI, Kathy, 'Womenomics' continues as a work in progress. *The Japan Times* [online], 2016.

⁸³ LFS by Sex and Age – composition. *OECD.Stats* [online], 2017.

⁸⁴ Womenomics: Success or failure? *Japan Today* [online], 2015.

⁸⁵ Údaje byly získány srovnáním reportů The Global Gender Gap Report z let 2012, 2013 a 2014 z *World Economic Forum* [online].

nedostatkem současné politiky jsou chybějící opatření, která by připravovala japonskou společnost na sdílení těchto cílů a na akceptaci tak závažné kulturní změny.⁸⁶

V současnosti a ani do budoucna tak ženy nepředstavují skupinu, která by mohla plně vykryt nedostatkovou pracovní sílu. Zde se nabízí otázka, zda nelze řešit tento problém zapojením staršího obyvatelstva a nových absolventů do pracovního procesu, stejně jako tomu bylo v období ekonomického boomu v 50. letech. Společně se ženami tyto tři sociální skupiny tradičně patří k základnám, z nichž Japonsko čerpalo volné pracovní síly, spíše, než že by se vydalo cestou podpory imigrační politiky, jak tomu bývá zvykem v mnoha západních zemích.

Nabízí se možnost zvýšit věk odchodu do důchodu a aktivněji tak zapojit důchodce do prací na plný úvazek. Firmy nejčastěji stanovují povinný důchodový věk 60 let, avšak některé soukromé firmy povolují zaměstnancům pracovat i v pozdějším věku.⁸⁷ Přínos obyvatelů v důchodovém věku odvětvím, v nichž je nedostatek pracovních sil, však není dostačující. Řada ze sektorů, které nejvíce trpí nedostatkem, hledá pracovníky v oblasti fyzicky či psychicky náročných prací. Manuální práce a několikahodinový nápor stresu na každodenní bázi bývá pro starší zaměstnance problémem, a proto volí spíše práce s flexibilnějším úvazkem a pouze jako přivýdělek. Abenomika však otázku zapojení obyvatelstva v důchodovém věku nereflektuje vůbec a nestanovuje ani žádné oficiální cíle, jak zapojit obyvatelstvo v důchodovém věku do pracovních pozic na plný úvazek. Míra zapojení obyvatelstva staršího 64 let zůstává již třicet let přibližně stejná.⁸⁸

Čerství absolventi představují třetí skupinu, která by mohla částečně vyřešit problém nedostatku pracovních míst. U této skupiny je možno pozorovat na trhu velké změny v postupu času. Oproti devadesátým letem 20. století zhruba o 20 % méně absolventů bez ohledu na pohlaví zvolí cestu stálého zaměstnání. Jedná se o 77,6 % vysokoškolsky vzdělaných absolventů a 61,3 % absolventů středních škol. Poptávka po absolventech se od roku 2008 neustále zvyšuje a podle statistik zde ještě existuje prostor pro zapojení čerstvých absolventů do zaměstnání na plný pracovní úvazek.⁸⁹

Navzdory tomu se řada absolventů rozhodne anebo je přinucena hledat nestandardní pracovní poměr, a to nejčastěji částečný poloviční úvazek či zaměstnání přes agenturního

---

⁸⁶ RAFFERTY, Kevin, Why Abe's 'womenomics' program isn't working. *The Japan Times* [online], 2015.

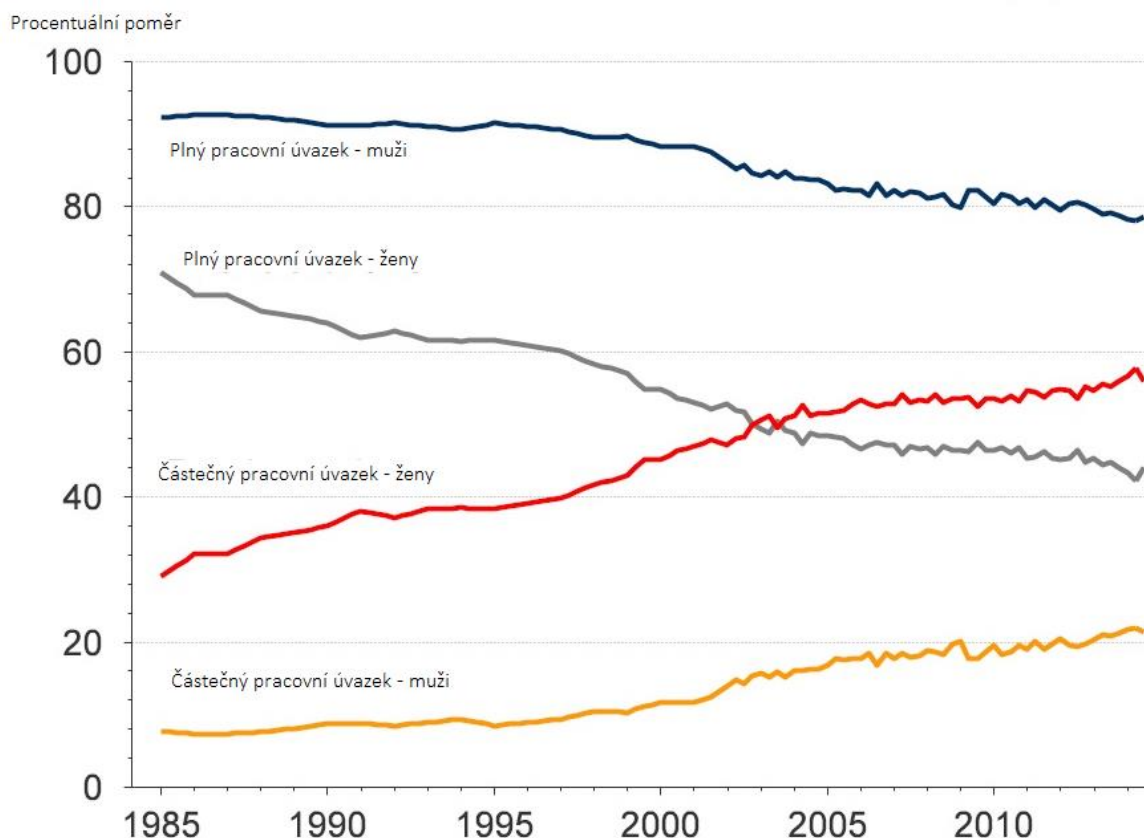
⁸⁷ As Japan ages, so too does its workforce, *The Economist* [online], 2017.

⁸⁸ Labor Situation in Japan and Its Analysis: General Overview 2015/2016. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2016: 51.

⁸⁹ Tamtéž: 50.

zprostředkovatele. V současnosti téměř 40 % japonských zaměstnanců, většinou mladých lidí a žen, je zaměstnáno právě na takovýto nestandardní pracovní poměr.⁹⁰ Mohlo by se zdát, že tento typ zaměstnání budou vykonávat především ženy a obyvatelé v důchodovém věku, avšak stejný trend postihuje i populaci mužského pohlaví. Zhruba 14,2 % vysokoškolsky vzdělaných absolventů (mužů) a 24,1 středoškolských absolventů (mužů) je zaměstnaných v nestandardních úvazcích, což je zhruba dvojnásobný nárůst oproti devadesátým letem.⁹¹

Obrázek 9 – Vývoj poměru mužů a žen zaměstnaných na plný a částečný pracovní úvazek⁹²

Statistiky rovněž naznačují, že míra poklesu tradičních úvazků mezi mládeží není způsobena tím, že by absolventi nemohli najít práci, nýbrž značnou roli zde hraje změna postoje a hodnot mladých lidí vůči tradičnímu celoživotnímu konceptu zaměstnání z 80. - 90. let. Pokud v současné době existuje prostor pro větší zapojení absolventů do prací na plný úvazek, ale mladí lidé zároveň nemají zájem o tradiční typ celoživotního zaměstnání, možné řešení této situace by spočívalo v opatřeních, která by podpořila progresivní změny v oblasti zaměstnání

⁹⁰ News In Charts: Japan's Hidden Unemployment Problem. *Thomson Reuters* [online], 2014.

⁹¹ Labor Situation in Japan and Its Analysis: General Overview 2015/2016. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2016: 50.

⁹² News In Charts: Japan's Hidden Unemployment Problem. *Thomson Reuters* [online], 2014.

na plný úvazek, ať už by se tyto změny týkaly délky a flexibility pracovní doby, firemních benefitů, či kariérního postupu a náplně práce. Vláda by tak mohla snížit negativní dopady duálního pracovního trhu v Japonsku a zabránit jeho dalšímu rozrůstání se. Abenomika však čerstvé absolventy nepovažuje za cílovou skupinu při řešení problémů pracovního trhu a podobně jako v případě populace v důchodovém věku nestanovuje žádné strategie pro lepší využití jejich pracovního potenciálu.

Další (a poslední) diskutovanou skupinou potenciálních zaměstnanců tvoří cizinci. V oblasti zaměstnávání cizinců abenomika přichází s několika návrhy, jak využít jejich pracovní potenciál. Prvním z opatření je zmírnit současná omezení při nabírání pracovníků ze zahraničí do tzv. speciálních ekonomických zón⁹³. Jedná se zejména o sektor zdravotnictví, který disponuje trvalým nedostatkem pracovních sil a zároveň je jedním ze sektorů, kde se předpokládá vysoký nárůst poptávky vzhledem k demografickým změnám. Vláda v této oblasti již provedla první kroky ještě před spuštěním abenomiky. Od roku 2008 podepisuje smlouvy s vládami zemí jihovýchodní Asie o výměně pracovníků v oblasti péče o staré a nemocné. Počet přijíždějících pracovníků se pohybuje ve stovkách, což zdaleka není dostatek na pokrytí poptávky. Tito zaměstnanci se navíc v Japonsku potýkají s mnoha problémy. Především jsou to náročné jazykové zkoušky a nedostatečná integrace do sociálního a kulturního prostředí. I proto se drtivá většina z nich po pár letech natrvalo vrací do země původu.⁹⁴

Další speciální ekonomickou zónou je sektor stavebnictví. Zde se nedostatek sil v poslední době ještě prohloubil kvůli přípravám na Olympijské hry v Tokiu v roce 2020 a odstraňování dopadů po zemětřesení v roce 2011. Nedostatek zaměstnanců se řeší především najímáním pracovníků z jiných asijských zemí, častokrát v rámci programu praktikantů. Právě z tohoto důvodu byl systém navíc rozšířen, aby přes něj mohli přijíždět pracovníci do nových odvětví.⁹⁵

V obou výše zmíněných případech se jedná o nabírání nekvalifikované pracovní síly. Další opatření, která vláda přijala, již byla zaměřena na kvalifikované (nebo potenciální budoucí kvalifikované) pracovníky. Byla zavedena opatření s cílem urychlit a zjednodušit proces

---

⁹³ Jde o oficiální název pro vybraná kritická pracovní odvětví.

⁹⁴ KENJI, Kaneko. The Inflow Of Southeast Asian Healthcare Worker Candidates In Japan: Japanese Reactions To The Possibility Of Cultural And Ethnic Diversity. *Copenhagen Journal of Asian Studies* [online], 2015, 33(2): 86.

⁹⁵ OSAKI, Tomohiro. Foreign trainee program given OK for expansion. *The Japan Times* [online], 2014.

získání trvalého pobytu pro vysoce kvalifikované odborníky. V této oblasti je vláda poměrně aktivní, jak lze vidět na úpravě zákona ICRR z let 2014 a 2017. Kromě zjednodušení procedur, které musí cizinec při vstupu do země absolvovat, se mohou tito pracovníci zdržet v Japonsku až pět let bez jakýchkoliv výraznějších pracovních omezení. Možnost získat trvalý pobyt se zkrátila na tři roky, respektive na jeden v případě vysoce kvalifikovaných pracovníků. Půdu pro budoucí příliv vysoce kvalifikované pracovní síly si japonská vláda připravuje tím, že podporuje příliv zahraničních studentů na japonské univerzity.⁹⁶

Podle statistik je rozšiřování řad zaměstnanců o kolegy z ciziny nevyhnutným řešením současných problémů a japonští lídři si to začínají uvědomovat. Zatímco ještě v roce 2013 Abe prohlásil, že nemá zájem na aktivní podpoře lákání cizinců do země, za dva roky již připouštěl, že vláda má v plánu přilákat do Japonska více cizinců.⁹⁷ Pojem imigrační politika je však v zemi značně nepopulární a vláda se proto straní toho, aby byla spojovaná s přílivem cizinecké pracovní síly. Je to především kvůli obavám z nekvalifikované pracovní síly, která by svým příchodem mohla způsobit ztrátu pracovních míst a zvýšit úroveň kriminality. Strategii přijímání cizineckých pracovníků proto státní orgány oficiálně nenazývají imigrační politikou. Tu definují pouze jako politiku vůči cizincům, kteří nemají pevně stanovenou délku pobytu nebo omezení pro vstup do země.⁹⁸ Reálně ale postup vlády imigrační politiku představuje.

Krátkodobá orientace na řešení problémů se projevuje i v tom, že vláda se nesnaží ovlivnit postoj obyvatelstva ve věci přijímání zahraničních pracovních sil. Veřejnost prozatím není zcela přesvědčena o tom, zda by mělo Japonsko přijímat pracovníky z ciziny. Podle průzkumu Yomiuri Shimbun bylo jen 37 % dotázaných přesvědčených o nutnosti tohoto opatření. Téměř 54 % se naopak vyslovilo proti.⁹⁹ Kladný postoj vůči přijímání cizinců projevují spíše firmy.¹⁰⁰ Pokud se poptávka firem po pracovnících z ciziny bude nadále zvyšovat, měl by být tento krok doprovázen i vytvářením kladného veřejného mínění vůči příchozím cizincům, jinak by Japonsko mohlo čelit závažným společenským a kulturním střetům mezi cizinci a domácí populací. V rámci abenomiky momentálně nejsou podniknuty

---

⁹⁶ Universities working to foster closer relationship. *The Japan Times* [online], 2016.

⁹⁷ YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014.

⁹⁸ SIEG, Linda a Ami MIYAZAKI. Japan eyes more foreign workers, stealthily challenging immigration taboo. *Reuters* [online], 2016.

⁹⁹ YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014.

¹⁰⁰ Foreign workers have skills, drive to help Japan companies grow. *Nikkei Asian Review* [online], 2014.

žárné kroky, které by pozitivně ovlivňovaly veřejné mínění a připravovaly tak základ pro budoucí rekrutování cizinců ve větších množstvích.

Hlavním důvodem pro to, proč Japonsko volí krátkodobé řešení problému je podle několika Abeho prohlášení médiím to, že se Japonsko snaží vyřešit problém nedostatku pracovních sil nejprve lidským kapitálem ze svých řad a nepovažuje imigrační politiku za dlouhodobé řešení. Demografický problém Japonska je však dlouhodobého charakteru. Abenomika jakožto politická strategie zaměřená na ekonomický růst tento problém primárně neadresuje. S ekonomickým růstem je úzce spjatá celá imigrační a demografická problematika. Vláda má zájem o to přilákat zahraniční investory do země, ale zahraniční firmy nemají zájem investovat v zemi, která se v budoucnu bude potýkat s velkým nedostatkem pracovních sil.¹⁰¹ V určitých oborech nelze vyřešit nedostatek pracovních míst nasazením outsourcované ani automatizované produkce, a pokud nebude k dispozici dostatek lidského kapitálu, firmy se pro svoje investice rozhodnou pro jinou zemi. Proto je potřeba vnímat imigrační politiku jako problematiku, která je úzce provázaná s úspěchem abenomiky jako celku. Je tedy otázkou, jaký přínos bude mít imigrační politika nastavená na krátkodobé výsledky a zdali by se neměla promyslet znovu s ohledem na dlouhodobé potřeby země.

3.3. Alternativy: velký a malý scénář imigrace

Současná podoba imigrační politiky pochopitelně není jediným řešením problému. Jeden z hlavních myšlenkových proudů v diskuzi o migraci představuje méně nejistá perspektiva prominentního japonského představitele proimigračního proudu Sakanaky Hidenoriho. Bývalý ředitel Tokijského imigračního úřadu a bývalý výkonný ředitel Institutu pro japonskou imigrační politiku je autorem několika prací, které přicházejí s poněkud odvážným pohledem na směřování imigrační politiky. K jedním z jeho nejvýznamnějších příspěvků do diskuze o imigraci patří dílo s podtitulem „bojový deník“.¹⁰² Zde navrhuje dva extrémní způsoby, jak řešit populační úbytek - tzv. malý a velký scénář.

Malý scénář je cestou akceptace přirozeného úbytku populace. Podle tohoto scénáře by populace k roku 2050 klesla na úroveň kolem 80 milionů obyvatel. Imigrační politika by se nesla ve znamení striktních opatření. V důsledku nedostatku pracovních sil by nastaly problémy spojené s ekonomickou depresí a sociální stagnací. Udržitelnost tohoto scénáře by podle Sakanaky závisela od toho, do jaké míry lze přísně kontrolovat přísun cizinců do země

---

¹⁰¹ YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014.

¹⁰² SAKANAKA, Hidenori, "The Future of Japan's Immigration Policy: a battle diary," *The Asia-Pacific Journal*, [online], 2007, 5(4): 1-9.

a ustát mezinárodním migračním tlakům. Tato možnost by si rovněž vyžadovala velkou míru spolupráce ze strany japonského obyvatelstva. Bylo by nutné, aby se přizpůsobilo novému stylu života doprovázeného jednoduchostí, vyššími daněmi a nižšími sociálními jistotami.

Velký scénář by nastal, kdyby si vláda vybrala cestu aktivní podpory ekonomické migrace. Japonsko by si zachovalo svoji dynamiku, ekonomický růst a životní úroveň. Míra úspěchu tohoto scénáře by závisela na tom, do jaké míry by země byla schopná a ochotná otevřít se pracovníkům z ciziny. Pro naplnění tohoto scénáře by podle Sakanaky Japonsko muselo přijmout 20 milionů imigrantů v průběhu příštích 50 let. Důležitým předpokladem by bylo vybudovat národní konsenzus, kdy by se japonská populace shodla na tom, že cizinci budou vítáni v zemi jako přátelé. Spolu s tímto předpokladem by bylo nutné vybudovat společnost, která by garantovala rovné příležitosti i pro cizince, soudila je na základě schopností, a umožnila každému změnit svůj sociální status k lepšímu neohledně na jeho původ.

Největším problémem velkého scénáře by bylo stanovit kritéria přijímání cizinců. Společně s imigrační politikou by se musela rozvíjet i integrační politika a zaručit cizincům stejná práva jako domácím obyvatelstvu. Měla by být ustanovena imigrační agentura, jejímž úkolem by bylo implementovat komplexní integrační politiky, podporovat společenskou integraci cizinců a bránit tomu, aby byli diskriminováni. Důraz by měl být kladen i na to, aby cizinci získali přístup k výuce japonského jazyka.

Podle Sakanaky je i vzhledem k minulosti snadněji dosažitelný malý scénář. Japonská společnost není připravena na to, aby přijala 400 000 imigrantů ročně a nedisponuje ani potřebnými zkušenostmi s integrační politikou. Navíc, z hlediska ochrany životního prostředí a udržení stabilní japonské populace tuto možnost považuje za mnohem vhodnější.

Aby Japonsko vyřešilo nedostatek pracovních sil v problematických sektorech, mělo by nejprve sáhnout po vlastním lidském kapitálu. Teprve až bude jasné, že je tato metoda nedostatečná, by mělo začít přijímat minimální počet migrantů pro udržení stabilního chodu země. Největší riziko vidí v neaktivitě politiků a jejich neschopnosti uvažovat v dlouhodobém horizontu.

V případě, že si Japonsko zvolí velký scénář, zůstává otázkou, zda se nezkušená japonská populace dokáže vypořádat s tak výraznou sociální a kulturní proměnou, k jaké by došlo v případě přílivu zahraničních pracovníků. Náklady veřejnosti by mohly vyústit v bouře

nenávisti a násilí a potažmo vést k žádostem o repatriaci cizinců, což by zanechalo hořkou zkušenost na obou stranách.

Aby se těmto nepokojům předešlo, Japonci by se museli nejprve zbavit obav z individualismu a přestat klást přehnaný důraz na homogenitu společnosti. V školách, na pracovištích i doma by se jim muselo dostat vzdělání o tom, jak vnímat cizince v pozitivním světle. Důležitou změnou by musela projít i korporátní kultura, kdy by měl status a příjem být udělován na základě schopností zaměstnance nehledě na jeho původ. Sakanaka uzavírá příspěvek tím, že je nevyhnutné, aby se Japonci naučili žít v multietnické společnosti, přestali sami sebe vnímat jako jedinou rovnou skupinu mezi ostatními a přistupovali k cizincům s tolerancí a pochopením.

Zajímavé na Sakanakově příspěvku je to, do jaké míry odpovídá současné realitě. Malý scénář představuje o něco konzervativnější alternativu stávající politiky, kdyby pokračovala v nezměněné verzi. Velký scénář při představě 400 000 migrantů ročně řada autorů včetně Sakanaky samotného považovala v roce 2005 za nereálný, nicméně přinášel vizi toho, jak by situace vypadala, kdyby se Japonsko naplno otevřelo cizincům.

V roce 2017 se již tyto počty nejeví zcela nemožné. Počet cizinců přijíždějících do země v průběhu posledního desetiletí vykazuje určitou stagnaci a mění se jen v malé míře, dosahující úrovně 2 382 822 cizinců na konci roku 2016. Navzdory tomu počet ekonomických migrantů se vyvíjí stabilně a roste každým rokem. Hranici 400 000 překročil v roce 2015 a o rok později již počet cizinců se statutem povolujícím výkon práce dosáhl počtu 499 876 osob.¹⁰³ Od roku 2005 tedy Japonsko přijalo téměř 3,5 milionu ekonomických migrantů.

Budeme-li na základě dosavadních statistik považovat velký scénář jako za možné řešení, zůstávají podle Sakanaky tři problematické oblasti, na nichž je potřeba pracovat: integrační politika, národní konsenzus a postoj k otázce kulturní homogenity.

Na tom, že pro lepší integraci cizinců do společnosti, je potřeba vytvořit hlubší konsenzus, se shodují i jiní akademici.^{104,105,106} Japonská populace ještě pořád vnímá cizince spíše jako

---

¹⁰³ Viz obrázek č. 5 v této práci. V grafu není započítán počet cizinců se statutem rodinný příslušník, student a dalšími, které nejsou statusy určeny primárně pro výkon pracovní činnosti. I v těchto skupinách se však vyskytuje velký počet jedinců, kteří se práci věnují. Počty však v těchto případech nelze spolehlivě určit.

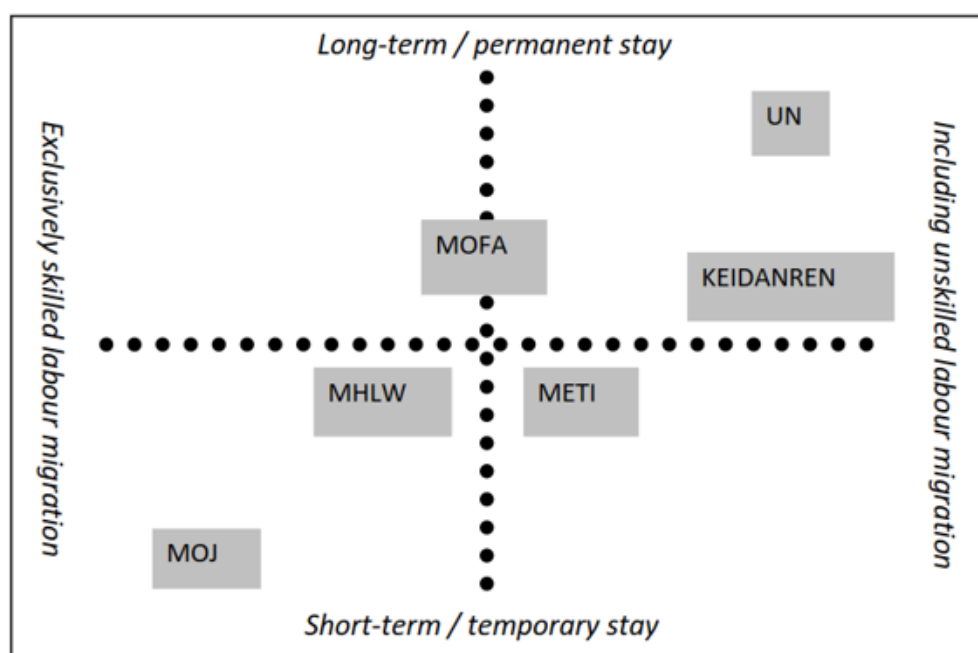
¹⁰⁴ PENG, Ito. Japan and its immigration policies are growing old. *East Asia Forum* [online], 2016.

¹⁰⁵ VOGT, Gabriele. Closed Doors, Open Doors, Doors Wide Shut? Migration Politics in Japan. *Japan aktuell*

problém než jako řešení. Zejména viditelně se toto vnímání projevuje na venkově, kde je problém se stárnoucí populací zároveň nejtěživější. Lidé z venkova obvykle vůbec nepřicházejí do styku s cizinci, a tak jsou vůči nim spíše ostražití a nevidí důvod, proč by měli mezi sebou akceptovat pracovníky ze zahraničí. Podle studie jsou lidé z venkova otevřenější myšlence přijmout cizince, pokud přišli do styku s cizincem sami.¹⁰⁷

Tento přístup tak odpovídá přesvědčení, že je potřebné, aby vláda aktivně pracovala na vytváření národního konsenzu vůči cizincům. Na úrovni veřejnosti lze na budování pozitivního postoje vůči migrantům pracovat tak, že Japonsko bude podporovat výjezdové programy do zahraničí, výměnné programy studijního či pracovního charakteru, ale i šířit osvětu o konkrétních aspektech života cizinců, a v obecnější rovině také pracovat na myšlence Japonska jakožto globálního národa, který je schopen přejímat moderní myšlenky, jakými je například internacionalizace pracovního trhu.

Nedostatek konsenzu v této otázce se neprojevuje pouze u veřejnosti, ale také u veřejných orgánů, které se zabývají imigrační politikou. Vogtová shrnula tento stav z roku 2006 v přehledném grafu:

Obrázek 10 – Diskurz veřejných institucí ve věci přijímání zahraničních pracovníků¹⁰⁸

[online], 2007(5): 15.

¹⁰⁶ SPENCER, Steven A. Illegal Migrant Laborers in Japan. *The International Migration Review* [online], 1992, 26(3): 774.

¹⁰⁷ PENG, Ito. Japan and its immigration policies are growing old. *East Asia Forum* [online], 2016.

¹⁰⁸ VOGT, Gabriele. Closed Doors, Open Doors, Doors Wide Shut? Migration Politics in Japan. *Japan aktuell*

Ačkoliv tento graf odráží situaci v roce 2006, v postoji jednotlivých institucí v průběhu posledních deseti let došlo k minimálním posunům. Nejtvrdší postoj zastává Ministerstvo spravedlnosti, které prosazuje migraci téměř výlučně kvalifikovaných sil. Na ose dlouhodobosti pobytu se však posunulo blíže k dlouhodobému pobytu, o čemž nasvědčuje nejnovější úprava z roku 2017, která zavádí pro kvalifikované a vysoce kvalifikované pracovníky možnost získat trvalý pobyt již po jednom až třech letech.

Mnohem umírněnější postoj Ministerstva zahraničních věcí je způsoben tím, že musí reagovat na mezinárodní tlaky, které kritizují selektivnost japonské imigrační politiky, a také čelit tlakům na větší zapojení Japonska do globalizovaného světa.¹⁰⁹

Ministerstvo zdravotnictví, práce a sociálních věcí se ocitá ve velmi specifické situaci. Na grafu zastává pozici blíže k ose kvalifikovaných pracovníků a příjem kvalifikované nebo alespoň částečně kvalifikované pracovní síly se snaží prosadit i v praxi do dohod o ekonomickém partnerství s východoasijskými zeměmi. Samotné prosazuje spíše negativní postoj vůči imigraci,¹¹⁰ avšak z praktického hlediska je to instituce, kterou imigrační politika ovlivňuje nejvíce. Také se jej přímo týká problematika nedostatku pracovních sil v oblasti zdravotnictví, kdy se mnohdy jedná o pozice, které se řadí mezi částečně kvalifikovanou pracovní sílu.

Kladný postoj vůči přijímání nekvalifikované pracovní síly projevuje Ministerstvo ekonomiky, obchodu a průmyslu a japonská obchodní federace Keidanren (nihon keizai dantai rengókai, 日本経済団体連合会)¹¹¹. V roce 2003 Keidanren vydala zprávu o perspektivě budoucího vývoje japonské ekonomiky, kde vyjádřila potřebu vytvoření prostředí přátelského vůči cizincům pracujícím v Japonsku. Každý Japonec by měl podle ní být více tolerantní vůči diverzitě a veřejné instituce by měly podporovat příliv ekonomických migrantů ze všech končin světa. Zpráva upozorňuje na sektory, v nichž se projeví nedostatek pracovních sil a žádá o vytvoření přívětivé integrační politiky. Základní postoj k imigrační politice tkví v tom, že limity pro přijímání cizinců by měl stanovovat trh.¹¹²

[online], 2007(5): 15.

¹⁰⁹ BRODY, Betsy Teresa. *Opening the Doors: Immigration, Ethnicity, and Globalization in Japan*. New York: Routledge, 2002: 40.

¹¹⁰ SPENCER, Steven A. Illegal Migrant Laborers in Japan. *The International Migration Review* [online], 1992, 26(3): 775.

¹¹¹ Keidanren je ekonomická organizace, která představuje zájmy japonské obchodní komunity, jejichž cílem je posilovat ekonomický růst země.

¹¹² Japan 2025: Envisioning A Vibrant, Attractive Nation in the Twenty-First Century. *Nippon Keidanren*

Z výše uvedeného je zřejmé, že ani mezi veřejnými orgány v otázce imigrační politiky neexistuje jednotný postoj. Vytvoření pozitivního národního konsenzu, který prochází naskrz veřejností i státními úřady, je však velmi důležitým krokem pro následné zavádění integračních struktur pro cizince. I zde se odborníci shodují, že současný stav je nevyhovující.¹¹³,¹¹⁴,¹¹⁵ Neexistuje žádný institucionální rámec, který by zajišťoval dlouhodobou právní a sociální integraci cizinců a chránil je před diskriminací. Koncept multikulturního soužití představuje dobrý myšlenkový základ pro integraci cizinců, měl by být však následován i konkrétními opatřeními s reálným dopadem. Je-li cílem tohoto konceptu zabránit vzniku problémů spojených s jazykovými a kulturními bariérami, měla by se implementace zaměřit na plnění těchto dvou cílů.

V současné době je studium japonštiny dostupné buď skrze placenou výuku anebo jej provozují dobrovolníci. Institucionální zakotvení výuky japonského jazyka pro příjíždějící migranty neexistuje. Přitom se jedná o investici do pracovního kapitálu, neboť taková výuka zvyšuje kvalifikaci migrantů i jejich potomků. Stejně tak není dostupné mezikulturní vzdělávání, ani v japonských školách, ani formou osvěty v mimoškolních aktivitách jak u dětí, tak dospělých.

S touto problematikou úzce souvisí změna postoje k otázce kulturní homogenity Japonců, která je jednou z hlavních překážek plnohodnotné integrace cizinců. Společnost se může otevřít pouze pokud bude přesvědčena, že cizí vlivy mohou její kulturu obohatit. Aby ji mohly obohatit, musejí k ní nejdříve získat přístup. Podle Sakanaky je tisíciletá historie života v přesvědčení o existenci monoetnického japonského národa hlavní příčinou prozatím neúspěšné integrační politiky.¹¹⁶ Je důležité, aby součástí integračních strategií byla i změna ve vnímání etnické identity. Pro otevření se cizincům do větší míry je potřebné aktivně přetvářet povědomí o národní identitě a přizpůsobovat ho skutečnosti, že cizinci se v Japonsku vyskytují, a že pro mírumilovné spolužití je potřeba naučit se je akceptovat jako další etnickou identitu, jež cílem však není narušit tu japonskou, nýbrž se stát symbiotickým doplňkem.

[online], 2003: 7.

¹¹³ IGUCHI, Yasushi. What Role Do Low-Skilled Migrants Play in the Japanese Labor Markets? *American Behavioral Scientist* [online], 2012, **56**(8): 1055.

¹¹⁴ KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, **2**(1): 166.

¹¹⁵ PENG, Ito. Japan and its immigration policies are growing old. *East Asia Forum* [online], 2016.

¹¹⁶ SAKANAKA, Hidenori, "The Future of Japan's Immigration Policy: a battle diary," *The Asia-Pacific Journal*, [online], 2007, **5**(4): 7.

Závěr

Otázka přijímání cizineckých pracovníků byla v Japonsku vždy problematická. Během rychlého ekonomického růstu se země téměř vůbec nespolehala na pracovníky z ciziny a až do 70. let čerpala nový pracovní potenciál výhradně z vlastních řad. Rozdílné pracovní podmínky, poválečná situace a rostoucí populace způsobily, že nebyl pádný důvod, proč zásobovat pracovní trh silami ze zahraničí.

Jak se začaly podmínky na pracovním trhu měnit a Japonsko se více otevíralo mezinárodním vlivům, do země začali proudit cizinci. Procentuální poměr vůči celkové populaci stoupal velmi pomalu a do dnešní doby nepřekročil dvě procenta.¹¹⁷ Na rozdíl od poválečného boomu se Japonsko však v dnešní době potýká s klesající úrovní populace. Některé sektory již trpí akutním nedostatkem pracovních sil, které japonské obyvatelstvo nedokáže zaplnit. To nutí vládní politiku poohlížet se po zaplnění těchto pozic pracovníky z ciziny.

Cílem této práce bylo prozkoumat možnosti a limity současné japonské migrační politiky v souvislosti s řešením problémů trhu práce v Japonsku. Původní předpoklad byl, že současná politika dostatečně nepodporuje příliv pracovních sil ze zahraničí a ani si nepřipravuje půdu pro větší příliv ekonomických migrantů v budoucnosti, neboť se orientuje spíše na krátkodobé řešení nedostatku pracovních míst cizinci.

K jisté podpoře přísunu pracovních sil ze zahraničí dochází. Vláda odmítá tuto strategii nazývat imigrační politikou, neboť se jedná o politicky velmi kontroverzní otázku, která je silně propojená s kulturní a sociální homogenitou Japonska. I proto se při vydávání opatření soustřeďuje zejména na legislativní opatření pro vstup a zdržování se cizinců v zemi, a zcela se vyhýbá zaváděním opatření z oblasti integrační politiky. Otevírá cestu téměř výlučně vysoce kvalifikovaným cizincům a zejména do nedostatkových sektorů. Výhodou tohoto přístupu je, že může docházet k přenosu cenného know-how mezi zeměmi, avšak zda je tomu tak prozatím nebylo zkoumáno.

V sektorech, kde je nedostatek pracovních sil akutní, otevírá vládní politika cestu i méně kvalifikovaným cizincům, avšak vždy pouze na poměrně krátkou dobu. V tomto postupu spočívá dle názoru autorky jeden z největších limitů ale zároveň i možností současné politiky. Vláda si uvědomuje akutní nedostatek nekvalifikovaných pracovníků v některých sektorech,

---

¹¹⁷ GREEN, David, As Its Population Ages, Japan Quietly Turns to Immigration. *Migration Policy Institute* [online], 2017.

jmenovitě zdravotnictví. V tomto sektoru se nejedná o krátkodobý problém, nýbrž tento se se stárnoucí populací bude stávat více akutním a dlouhodobým. Vůli přijímat cizinecké zaměstnance do oblasti zdravotnictví vláda stvrdila podepsáním Dohod o ekonomickém partnerství s východoasijskými zeměmi a povolila tak vstup do země zahraničním ošetřovatelům. Přijímá jich však ročně pouze řádově kolem stovky z každé země. V Japonsku jim pak nenabízí téměř žádné integrační mechanismy a stanovuje potřebu komplexně zvládnout japonský jazyk včetně medicínských termínů v průběhu několika málo let. V důsledku těchto vlivů v zemi po uplynutí termínu zůstává řádově jen několik jednotek ošetřovatelů. Vláda na tyto výsledky reaguje postupným pomalým uvolňováním pravidel, ale uvolňování pravidel je příliš pomalé na to, aby tímto tempem podstatně snížilo nedostatek pracovníků. Pro to, aby měla tato politika úspěch, by bylo potřebné aplikovat ji v rozsáhlejší měřítku. Vláda se tohoto kroku však strání, neboť se soustřeďuje zejména na kvalifikovanou pracovní sílu.

Na druhé straně, ačkoliv je řešení tohoto problému pomalé, jedná se o potenciálně velmi dobrý způsob lákání nekvalifikované pracovní síly do nedostatkových sektorů. Na rozdíl od systému praktikantů systém přijímání přes dohody představuje rovnováhu mezi dobrými pracovními podmínkami a přijímáním pracovníků bez nutnosti předchozí kvalifikace, ale s jistou praxí v oboru. V dlouhodobé rovině by se dalo přijímání zdravotníků ze zahraničí vnímat jako pilotní projekt lákání nekvalifikované síly i do jiných sektorů. Vzhledem k několikaletému úspěšnému fungování systému praktikantů by ani tento systém nemusel být doprovázen negativními reakcemi veřejného mínění a představoval by tak win-win situaci pro obě strany.

Druhou možností je pohlížet na tuto strategii pouze z krátkodobého hlediska. V takovém případě lze říci, že se jedná o dobrý způsob, jak vyřešit akutní problémy, jak tomu bylo například v případě prací po zemětřesení v roce 2011 či při současných přípravách na Olympijské hry. Při nárazových vykrytích nedostatku zaměstnanců by nedocházelo k dlouhodobému narušení sociální a kulturní homogenity japonské společnosti. Vláda by zároveň získala čas pro nastartování opatření, které by se věnovaly řešení populační krize v rámci země. Avšak, abenomika, jakožto politická strategie zaměřená na ekonomický růst, je z pochopitelných důvodů primárně neadresuje a jiná efektivní řešení současné situace jsou zatím v nedohlednu.

V oblasti integrační politiky Japonsko podniká kroky spíše v rovině teoretické než praktické. Politika multikulturního soužití se jeví být vhodnou strategií pro změnu vztahu Japonců vůči cizincům. Nenásleduje ji však zájem politických představitelů podpořit pozitivní vnímání cizinců v očích veřejnosti, a tak je otázkou, do jaké míry bude fungovat z dlouhodobého hlediska. Pokud by se vládní politika rozhodla více ovlivňovat veřejné mínění vůči cizincům pozitivním směrem, tak tato instituce jí může poskytnout velmi dobré základy pro budování pozitivního obrazu. Na těchto základech by mohl být v budoucnu vytvořen zejména legální rámec pro hlubší integraci cizinců.

Jelikož má Japonsko minimální zkušenosti s imigrační politikou, rámec multikulturního soužití není prozatím připravený na velký nárazový příliv cizinců. Pokud by k němu v blízké době došlo, japonská společnost by se pravděpodobně s náporem cizinců nedokázala efektivně vypořádat. Proto by bylo za současných podmínek efektivnější přijímat cizince spíše postupně než nárazově a zároveň budovat další instituce integrační politiky. Ty by se měly více zaměřovat na efektivní integraci cizinců do společnosti poskytnutím dostatečného jazykového vzdělávání pro cizince a výuky o mezikulturní výměně pro domácí obyvatelstvo.

S přihlédnutím na výše uvedená zjištění autorka vnímá jako nevyhnutné, že budoucí imigrační strategie japonské politiky se bude výrazně lišit od původních modelových typů imigračních politik a bude muset být ve velké míře specificky upravena pro japonské prostředí. Bude pravděpodobně směřovat k maximální efektivitě ve využití cizineckého lidského kapitálu a zároveň se bude snažit minimalizovat jakékoliv frikce kulturního či sociálního charakteru, které by mohly narušit homogenitu společnosti. Vzhledem k pomalým procesům a nevíli japonské vlády veřejně otevřít dveře migrantům půjde spíše o otázku několika desítek let, než Japonsko ztratí tvář neimigrační země.

Použitá literatura

Zákony

Immigration Control and Refugee Recognition Act. Cabinet Order No. 319 of October 4, 1951 [online]. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?id=173&vm=4&re=

Monografie

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6.

BAŠTÝŘ, Ivo a kol. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3722-9.

BRÁZOVÁ, Věra-Karin (ed.). *Migrace a rozvoj: Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2011. ISBN 978-80-87404-10-2. Dostupné z http://www.iom.cz/files/Migrace_a_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf

BRODY, Betsy Teresa. *Opening the Doors: Immigration, Ethnicity, and Globalization in Japan*. New York: Routledge, 2002. East Asia (New York, N.Y.). ISBN 0415931924. Dostupné z: goo.gl/k2SYNJ

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

KAWASAKI, Asuo. *Changes in Japan's labour market during high-rate economic growth*. Tokyo: Asian Productivity Organization, 1975. ISBN 9283330013.

KOMAI, Hiroshi. *Migrant workers in Japan*. New York: K. Paul, 1995. ISBN 0710304994.

NISHIKAWA, Shunsaku (ed.). *The Labor market in Japan: selected readings*. Tokyo: University of Tokyo Press, 1980. ISBN 0860082628

ŌKŌCHI, Kazuo, Bernard KARSH a Solomon Bernard LEVINE. *Workers and employers in Japan: the Japanese employment relations system*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1973. ISBN 0691030979.

SAKO, Mari a Hiroki SATŌ. *Japanese labour and management in transition: diversity, flexibility and participation*. New York, N.Y.: Routledge, 1997. ISBN 0415114357.

SELLEK, Yoko. *Migrant labour in Japan*. New York: Palgrave, 2001. ISBN 0333804325.

Odborné studie a periodika

FUESS, Scott M. Immigration Policy and Highly Skilled Workers: The Case of Japan. *Contemporary Economic Policy* [online], 2003, **21**(2), 243-257 [cit. 2017-03-12]. DOI: 10.1093/cep/byg008. ISSN 10743529. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1093/cep/byg008>

GANELLI, Giovanni a Naoko MIAKE. Foreign Help Wanted: Easing Japan's Labor Shortages. IMF Working Paper. *International Monetary Fund* [online], 2015: 1-20. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15181.pdf>

IGUCHI, Yasushi. Foreign Workers and Labour Migration Policy in Japan. *Asia Pacific Business Review* [online]. 2002, **8**(4), 119-140 [cit. 2017-03-12]. DOI: 10.1080/713999164. ISSN 1360-2381. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713999164>

IGUCHI, Yasushi. What Role Do Low-Skilled Migrants Play in the Japanese Labor Markets? *American Behavioral Scientist* [online], 2012, **56**(8), 1029-1057 [cit. 2017-04-20]. DOI: 10.1177/0002764212441785. ISSN 0002-7642. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002764212441785>

KENJI, Kaneko. The Inflow Of Southeast Asian Healthcare Worker Candidates In Japan: Japanese Reactions To The Possibility Of Cultural And Ethnic Diversity. *Copenhagen Journal of Asian Studies* [online], 2015, **33**(2), 78-96 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://rauli.cbs.dk/index.php/cjas/article/view/4967/5394>

KOMINE, Ayako. When migrants became denizens: understanding Japan as a reactive immigration country. *Contemporary Japan* [online], 2014, **26**(2), 197-222 [cit. 2017-03-12]. DOI: 10.1515/cj-2014-0010. ISSN 1869-2737. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/cj.2014.26.issue-2/cj-2014-0010/cj-2014-0010.pdf>

KONDO, Atsushi. Migration and Law in Japan. *Asia & the Pacific Policy Studies* [online], 2015, **2**(1), 155-168 [cit. 2017-06-15]. DOI: 10.1002/app5.67. ISSN 20502680. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/app5.67>

KONDO, Atsushi. Summary of the Legal Position of Migrants in Japan. *Meijo Hogaku* [online], 2002, 1-29 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: http://law.meijo-u.ac.jp/staff/contents/57-3/570306_kondo.pdf

KONDO, Atsushi. The Development of Immigration Policy in Japan. *Asian and Pacific Migration Journal* [online], 2002, **11**(4), 415-436 [cit. 2017-02-01]. DOI: 10.1177/011719680201100404. ISSN 0117-1968. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/011719680201100404>

MAHMOOD, Raisul Awal. Labour Crunch, Foreign Workers and Policy Responses: The Experience of Japan. *International Migration* [online], 1996, **34**(1), 97-116 [cit. 2017-03-13]. DOI: 10.1111/j.1468-2435.1996.tb00181.x. ISSN 00207985. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-2435.1996.tb00181.x>

NAGY, Stephen Robert. Japanese Multicultural Coexistence: Emblematic of a Liberal New Residency Management System. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2012, 17-43 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: http://www.immi-moj.go.jp/newimmiact_1/pdf/NewResidencyManagementSystem-%28EN%29.pdf

Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations? Japan. *United Nations Secretariat* [online], 2001, 1-151 Dostupné z: <http://www.un.org/esa/population/publications/ReplMigED/Japan.pdf>

SAKANAKA, Hidenori. The Future of Japan's Immigration Policy: a battle diary. *The Asia-Pacific Journal* [online], 2007, **5**(4): 1-9. Dostupné z: <http://apjjf.org/-Sakanaka-Hidenori/2396/article.pdf>

SHIPPER, Apichai W. The Political Construction of Foreign Workers in Japan. *Critical Asian Studies* [online], 2002, **34**(1), 41-68 [cit. 2017-04-20]. DOI: 10.1080/146727102760166590. ISSN 1467-2715. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/146727102760166590>

SPENCER, Steven A. Illegal Migrant Laborers in Japan. *The International Migration Review* [online], 1992, **26**(3), 754-786. DOI: 10.2307/2546964. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2546964>

SURAK, Kristin. Convergence in Foreigners' Rights and Citizenship Policies? A Look at Japan. *International Migration Review* [online], 2008, **42**(3), 550-575 [cit. 2017-03-13]. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2008.00137.x. ISSN 01979183. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1747-7379.2008.00137.x>

TSUYA, Noriko. The Impacts of Population Decline in Japan: Demographic Prospects and Policy Implications. *Suntory Foundation Research Project, Forum 005 Special Report* [online], 2014, 1-8. Dostupné z: http://www.suntory.com/sfnd/jgc/forum/005/pdf/005_tsuya.pdf

VOGT, Gabriele. Closed Doors, Open Doors, Doors Wide Shut? Migration Politics in Japan. *Japan aktuell* [online], 2007, **5**, 3-30. Dostupné z: <https://www.dijtokyo.org/doc/20071001ja-Studie-Vogt.pdf>

Články v elektronických médiích

ABE, Shinzo. Japan is Back. *CSIS* [online], 2013 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/attachments/130222_speech_abe.pdf

ABE, Shinzo. Unleashing the Power of 'Womenomics'. *The Wallstreet Journal* [online], 2013 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/shinzo-abe-unleashing-the-power-of-8216womenomics8217-1380149475?tesla=y>

As Japan ages, so too does its workforce, *The Economist* [online], 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/asia/21713863-elderly-keep-toiling-japan-ages-so-too-does-its-workforce>

Foreign workers have skills, drive to help Japan companies grow. *Nikkei Asian Review* [online], 2014 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://asia.nikkei.com/Business/Trends/Smaller-Japanese-companies-hire-Asian-workers-to-tap-overseas-markets>

GREEN, David. As Its Population Ages, Japan Quietly Turns to Immigration. *Migration Policy Institute* [online], 2017 [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/its-population-ages-japan-quietly-turns-immigration>

KASHIWAZAKI, Chikako a Tsuneo AKAHA. Japanese Immigration Policy: Responding to Conflicting Pressures. *Migration Policy Institute* [online], 2006 [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/japanese-immigration-policy-responding-conflicting-pressures>

MATSUI, Kathy, 'Womenomics' continues as a work in progress. *The Japan Times* [online], 2016 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/05/25/business/economy-business/womenomics-continues-work-progress/#.WUGNW2jyi00>

News In Charts: Japan's Hidden Unemployment Problem. *Thomson Reuters* [online], 2014. [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://lipperalpha.financial.thomsonreuters.com/2014/09/news-charts-japans-hidden-unemployment-problem/>

OSAKI, Tomohiro. Foreign trainee program given OK for expansion. *The Japan Times* [online], 2014. [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/04/national/more-foreign-workers-to-be-allowed-to-work-in-construction-industry/#.WUfQeGjyiIU>

PENG, Ito. Japan and its immigration policies are growing old. *East Asia Forum* [online], 2016 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.eastasiaforum.org/2016/06/07/japan-and-its-immigration-policies-are-growing-old/>

RAFFERTY, Kevin. Why Abe's 'womenomics' program isn't working. *The Japan Times* [online], 2015 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/12/31/commentary/japan-commentary/abes-womenomics-program-isnt-working/#.WUGNXGjyi00>

RODIONOVA, Zlata. Japan loosens permanent residency rules to keep highly skilled foreign workers and lure global talent. *The Independent* [online], 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/business/news/japan-permanent-residency-rules-skilled-foreign-workers-lure-global-talent-ministry-justice-a7616426.html>

SIEG, Linda a Ami MIYAZAKI. Japan eyes more foreign workers, stealthily challenging immigration taboo. *Reuters* [online], 2016 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-japan-immigration-idUSKCN0XN07X>

Universities working to foster closer relationship. *The Japan Times* [online], 2016 [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/01/29/national/universities-working-foster-closer-relationship/#.WUa6-Gjyi01>

Womenomics: Success or failure? *Japan Today* [online], 2015 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <https://japantoday.com/category/features/opinions/womenomics-success-or-failure>

YOSHIDA, Reiji. Success of 'Abenomics' hinges on immigration policy. *The Japan Times* [online], 2014. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/18/national/success-abenomics-hinges-immigration-policy/#.Wix3MPnhDIU>

Další zdroje

2016 Immigration Control: Part I. Immigration Control in Recent Years. *Ministry of Justice* [online], 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.moj.go.jp/content/001211227.pdf>

DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). Přepis z přednášky v Multikulturním centru Praha, 2004. Dostupné z http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Pohyb_a_pobyt_1.pdf

E-Japan Strategy. *Prime Minister of Japan and His Cabinet* [online], 2001 [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: http://japan.kantei.go.jp/it/network/0122full_e.html

Fertility rate, total (births per woman), 2017. *The World Bank* [online], 2017. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2015&locations=JP&start=1960&view=chart>

Japan. *Geoba.se* [online], 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.geoba.se/country.php?cc=JP>

Japan 2025: Envisioning A Vibrant, Attractive Nation in the Twenty-First Century. *Nippon Keidanren* [online], 2003 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.keidanren.or.jp/english/policy/vision2025.pdf>

Japan Unemployment Rate: 1953-2017. *Trading Economics*. [online], 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/japan/unemployment-rate>

Labor Situation in Japan and Its Analysis: General Overview 2015/2016. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2016. [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.jil.go.jp/english/ljsj/general/2015-2016/2015-2016.pdf>

LFS by Sex and Age – composition. *OECD.Stats* [online], 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>

Migrant/Migration, 2016. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* [online], 2017 [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>

Points-Based Preferential Immigration Treatment for Highly Skilled Foreign Professionals. *Ministry of Justice* [online], 2002. [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: http://www.moj.go.jp/ENGLISH/m_hisho06_00043.html

Population Projections for Japan (January 2012): 2011 to 2060. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2012 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: http://www.ipss.go.jp/site-ad/index_english/esuikai/ppfj2012.pdf

Population Statistics of Japan 2012. *National Institute of Population and Social Security Research* [online], 2013 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.ipss.go.jp/p-info/e/psj2012/PSJ2012.asp>

The Global Gender Gap Report 2012, 2013 a 2014. *World Economic Forum* [online] [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/>

The Immigration Control Act was amended. *Immigration Bureau of Japan* [online], 2015 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.immi-moj.go.jp/english/nyukan2015/index.html>

在留外国人統計（旧登録外国人統計）統計表（Zairjú gaikokudžin tókei (kjú tóroku gaikokudžin tókei) tókeihjó.) [Statistické tabulky zahraničních rezidentů (dříve registrovaných zahraničních rezidentů)]. *Ministry of Justice* [online], 2017. [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: http://www.moj.go.jp/housei/toukei/toukei_ichiran_touroku.html